

Elina Willberg

Loppuraportti

IKÄIHMISTEN KULTTUURIKAARI

*Enemmän elämänlaatua,
parempaa arkea*

Tampereen kaupunki
2011

- Froteen pehmeys, kirkkaat värit ja raikkaus vievät meidät arjen hetkiin, tavallisten asioiden päivittäisiin muistoihin. Niistähän elämämme suurelta osin koostuukin.

Arjen hetket antavat kosketuspintaa elämänkaareemme vielä vuosien takaa, ja voivat tuoda hyvinvointia tähän päivään.

*Rakas, raikas, frotee -muisteluryhmien ohjaaja,
tutkija Anne -Mari Lehto*

Tampereen kaupunki
Kirjastopalvelut
PI 152, 33101 Tampere
p. (03) 565 611
www.tampere.fi

Valokuvat: Susanna Lyly
ISBN: 978-951-609-523-6

Tiivistelmä

Tampereen Kulttuurikaari oli kaupungin kehittämishanke ikäihmisten hyvinvoinnin ja elämänlaadun parantamiseksi kulttuurin, taiteen ja liikunnan keinoin. Tavoitteena oli synnyttää toimintamalli kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen pysyvään yhteistyöhön ikäihmisten palveluissa. Yhteistyökumppaneina toimivat kirjasto-, museo-, kulttuuri- ja liikuntapalvelut sekä laitoshoidon yksiköt, mukana myös Tampereen työväenopisto sekä kaupungin ulkopuolisia kulttuuritoimijoita.

Kulttuurikaari rakensi toimintamallia käynnistämällä kokeiluluontoisia pilotteja vanhainkotiin ja sairaaloihin. Piloteissa kulttuurin ja taiteenalojen eri toimijat kehittivät tavoitteellista ja toimintakykyä tukevaa yksilö- ja ryhmätoimintaa asukkaille ja potilaille yhteistyössä hoitolaitosten henkilökunnan kanssa. Tärkeitä näkökulmia olivat myös hoitohenkilökunnan kulttuuriosaamisen tukeminen ja kulttuurin merkityksen tunnistaminen vanhusten hoidossa.

Projekti loi malleja erityisesti huonokuntoisten vanhusten kulttuuriosallisuuden parantamiseen ja kerrytti kokemuksia taidepainotteisen toiminnan mahdollisuuksista parantaa sekä asukkaiden, potilaiden että hoitohenkilökunnan hyvinvointia.

- *Tampereen kaupunki on luvalla rintamalla ottanut kulttuuripalvelut voimavaraksi ikäihmisten palveluissa, kiteyttää projektin ohjausryhmän puheenjohtaja, kirjastotoimenjohtaja **Tuula Haavisto**. Kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelut on 2000 - luvulla tuonut palveluita eri tavoin kotona asuvien ikäihmisten ulottuville palvelu- ja päiväkeskuksiin sekä järjestänyt senioritoimintaa omissa toimipaikoissaan. Kulttuurikaari vauhditti kehittämistyötä palvelujen soveltamisella hoitolaitoksiin. Kulttuurikaareissa suunniteltiin myös tapa, jolla monituottajuuteen perustuva toiminta nivotaan palvelusopimukseen kaupungin tilaaja-tuottaja -mallissa. Tilaajan ja tuottajan yhteistyön lähtökohtana jatkossa on kulttuuripalveluiden tarjoaminen ikäihmisille kokonaissopimuksin sekä palvelukuvausten, tuoteryhmien ja tuotteiden kirjaaminen kriteerinä toimintakyky. Yhteinen näkemys on että kulttuuri sisältyy jatkossa ikäihmisten palveluihin sekä arjen toiminnassa että aukikirjoitettuna kaikkiin avo- ja laitoshoidon palvelusopimuksiin.*

Avaintulokset

- **Projekti tuotti uusia hoitolaitoksiin soveltuvia kulttuuripalveluja.**
- **Kulttuuritoiminta tukee vanhuksen hoitoa ja kuntoutusta tarjoamalla mielihyvää, elämyksiä, oppimista, liikuntaa, vuorovaikutusta, ja läsnäoloa.**
- **Kulttuuritoimijat saivat valmiuksia palvelujen tuottamiseen laitospäristöissä.**
- **Projekti selkeytti kulttuuri- ja viriketoiminnan tavoitteita sekä hoitolaitosten oman viriketoiminnan henkilöstön roolia.**
- **Luova toiminta auttaa hoitohenkilökunnan jaksamista.**
- **Toimintamallissa kulttuurin osuus tulee näkyväksi palvelusopimuksin ja tuotekuvauksin.**

Sisällys

1. Johdanto	7
Projektin tausta ja lähtökohdat	
2. Projektin organisoituminen	9
Ohjausryhmän kokoonpano	
Kulttuurikaaren taloushallinto	
Toiminnan organisointi	
Projektissa mukana olleet hoitolaitokset	
3. Tavoitteet ja toteutus	12
Tavoitteet kaupungin strategisissa ohjelmissa	
Alkukartoitus	
Toiminnan suunnittelu	
Arviointi	
Viestintä	
4. Kulttuurikaaren pilotit: taidetta ja elämyksiä ikäihmisille	15
Museon mukana muistoissa	
Kirja aukeaa elämykseksi	
Ikäsirkus – sosiaalinen sirkus yksilön ja yhteisön voimauttajana	
Luova kuntoutus – osa asukkaan ja potilaan kokonaisuhoitoa	
Tanssin piirrän piristyn –toiminta	
Laulun lahja – musiikkiterapeuttiset tuokiot	
Liikkuvat-tutkimus	
Kaupunginarkiton elokuvatuokiot	
Valopaja	
Koulutukset	
5. Projektin keskeiset tulokset ja arviointi	21
Uusia hoitolaitoksiin soveltuvia kulttuuripalveluja	
Kulttuuri tukee hoitoa ja kuntoutusta	
Kulttuuritoimijoille valmiuksia palvelujen soveltamiseen	
Hoitohenkilökunnan rooli on tärkeä	
Onnistumisen edellytyksenä on toimiva viestintä	
Kulttuurikaari tiedotusvälineissä	
Koulutusta ja tukea tarvitaan	
Toimintapolku kulttuuripalvelun toteuttamiseen	
Tavoitteelliset kuntouttavat palvelut	
Vastavuoroinen ja yksilöllinen toimintatapa lisää vaikuttavuutta	
Kulttuuri- ja viriketoiminnan henkilöstön roolit selkeytyivät	
Tuki hoitosuunnitelman toteutumiseen ja	
henkilöstömitoitusten määrittelyyn	
Yhteistyö edisti ammatillista osaamista	
Työhyvinvointi	
Kulttuurikaari –toimintamalli	
6. Pohdinta	33

1. Johdanto

Tampereen kulttuurikaari oli kaupungin hyvinvointipalveluiden strategiaseminaarissa vuonna 2007 sovittu projekti. Taustalla olivat ajatukset kulttuurin ja taiteen saavutettavuudesta, soveltamisesta ja merkityksestä terveyden ja hyvinvoinnin edistäjänä. Visiona nähtiin kulttuuri- ja vapaa-aikapalveluiden sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen toiminnallinen pysyvä yhteistyö palvelujen tuottamisessa. Projektin tavoitteeksi määriteltiin uuden monituottajuuteen perustuvan, kulttuuria ja liikuntaa korostavan toimintamallin kehittäminen sekä kotona asuvien että ympärivuorokautisessa hoidossa olevien ikäihmisten elämänlaadun kohentamiseksi. Projektia valmisteltiin ensin yhteistyössä Stakesin kanssa, mutta haku ohjattiin valmisteluun Sosiaali- ja terveysministeriön Kaste-ohjelmaan. Projekti sai myönteisen rahoituspäätöksen 27.2. 2009, ja sen nimeksi täsmentyi Tampereen kulttuurikaari. Projekti toteutettiin osana Ikäkaste -hanketta, joka koostui kuudesta osaprojektista Väli-Suomen alueella.

Taiteella, kulttuurilla ja liikunnalla on Tampereella vahva asema, mikä ilmenee monipuolisina mahdollisuuksina osallistua ja harrastaa. Myös ikäihmisille suunnattuja virkistysmahdollisuuksia on paljon, palvelujen tuottajana kunta, yksityiset toimijat sekä järjestöt. Ikäihmisten osuuden lisääntyminen väestössä lisää kokonaisuudessaan kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen kysyntää, mutta palvelujen soveltaminen toimintakyvyltään erilaisille ihmisille vaatii uusia palvelumuotoja ja toimintakykyyn liittyvien erityistarpeiden tunnistamista. Hyväkuntoiset ikäihmiset hyödyntävät kaikille avoimia kulttuuri- ja liikuntapalveluja, mikä ennalta ehkäisee omatoimisuuteen ja yksinäisyyteen liittyviä ongelmia. Toisaalta hoitolaitosten asukkaat ja potilaat ovat jääneet useimpien elämänlaatua kohottavien kulttuuripalvelujen ulkopuolelle.

Projektin tausta ja lähtökohdat

.

Vanhainkotiin tullaan yhä iäkkäämpänä, ja ympärivuorokautinen hoito kohdistuu elämän aivan viimeisiin vuosiin. Hoitotyössä pyritään yksillöllisyyteen, ja tavoitteena on ylläpitää vanhuksen itsenäistä toimintakykyä. Pitkälle tuetun kotona asumisen myötä vanhainkodin asukkaat ovat selkeästi huonokuntoisempia aiempiin vuosiin verrattuna. Heillä on monia fyysisiä, psyykkisiä tai kognitioon liittyviä rajoitteita. Siksi laadukkaiden kulttuuri- ja viriketoiminnan palvelujen järjestäminen on entistä haastavampi tehtävä niin viriketoiminnan henkilökunnalle, hoitohenkilökunnalle kuin hoitoyhteisön

ulkopuolisille palveluntuottajille. Mahdollisuus kodinomaiseen arkeen tulee kuitenkin olla lähtökohta asuipa vanhus siviilikodista siirryttyään vanhainkodissa, tehostetun palveluasumisen yksikössä tai muussa ympärivuorokautisen hoidon paikassa.

- Tämä on määrätynlainen elämän perusasia, pitää minut virkeänä. Näin toivoisin olevan loppuun saakka, että on virikkeitä.

potilas

Kulttuuri- ja viriketoiminnan palveluja Koukkuniemen vanhainkodissa on tuotettu samansisältöisinä useiden vuosien ajan. Toiminta on perustunut malliin, jossa asukkaat ovat liikkuneet itse ja osallistuneet harrastuksiin oman mielenkiintonsa mukaan. Aiemmin asukkaiden päivät ovat täyttyneet myös monista arkiaskareista kuten postin hakemisesta ja ruokailussa avustamisesta. Tällä hetkellä valtaosalla asukkaista on huomattavia toimintakyvyn rajoitteita ja muistivaikeuksia. Asukkaat eivät enää itse kykene huolehtimaan, että he pääsevät mukaan mieluisaan toimintaan vaan ovat henkilökunnan aktiivisuuden varassa. Apuvälineitä on paljon, ja monet tarvitsevat pyörätuolin liikkumiseen.

Sairaalassa tavoitteena on potilaan kuntoutuminen ja kotiuttaminen, mutta ikäihmisten pitkäaikainen sairaalahoito voi kestää kuukausia tai olla pysyvää. Potilaan sosiaalinen kuntoutus eri

keinoin tukee hoitoa, kohentaa toimintakykyä ja edesauttaa kotiutumista. Viriketoiminnan erityinen tavoite on aisteja ja mieltä virkistämällä estää potilasta laitostumasta niin ettei kotiutuminen enää onnistu.

Taide- ja kulttuuritoiminta nähdään sairaalassa osana hoitoa ja potilaiden aktivointia, mutta käytännössä hoitohenkilökunnalla on niukasti yhteistä aikaa potilaiden kanssa. Sairaalan päiväjärjestys, vuorotyö ja ennalta-arvaamattomat tilanteet osastoilla hankaloittavat kulttuuri- ja viriketoiminnan systemaattista toteuttamista. Esimerkiksi Kaupin sairaalassa viriketoiminnasta seitsemällä osastolla on vastannut tähän saakka yksi askartelunohjaaja. Potilaista osa on monisairaita, jotka jaksavat osallistua vain lyhytkestoisesti. Potilaan osallistuminen yhteistilaisuuksiin vaatii aina henkilökohtaisen avustajan.

Vanhusten hoitolaitosten kulttuuri- ja viriketoiminnasta osastoilla ovat vastanneet pääosin yksiköiden omat askartelunohjaajat sekä hoitohenkilökunta. Kulttuuri-, museo- tai liikuntapalvelut eivät ole juuri tuottaneet palveluja tuotavaksi hoitolaitoksiin lukuun ottamatta kirjaston koti- ja laitospalvelua, jolla on pitkäaikainen kokemus laitoskirjastojen ylläpitämisestä. Hoitohenkilökunnalla on monenlaisia kulttuuritaitoja, ja monella on kiinnostusta esimerkiksi musiikkiin, kuvataiteisiin tai teatteriin, mutta taitojen täysmittaista hyödyntämistä hoitotyössä on arasteltu. Lääketieteellistä hoitoa korostava työskentely on estänyt hoitoyhteisöjä paneutumasta kulttuuriseen kuntoutukseen, jonka vaikutusten mittaaminen on vaikeaa.

Tampereella kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelut on 2000-luvulla kehittänyt erityisesti kotona asuvien ikäihmisten tarpeisiin uusia palveluja, joista osa, esimerkiksi museoiden senioripäivät, on vakiintunut osaksi perustoimintaa. Haaste on tavoittaa hoitolaitoksissa olevat kuntalaiset soveltamalla peruspalveluita sopiviksi laitosympäristöihin vastaamaan huonokuntoisten ikäihmisten tarpeita.

Hyvinvointipalveluissa käynnistettiin vuonna 2008 verkostomainen yhteistyö ikäihmisten kulttuuripalvelujen kehittämiseksi osapuolina kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen sekä sosiaali- ja terveystieteiden päivätoiminnan yksiköiden edustajia. Yhteistyö kohdentui pääasiassa kotona asuville ikäihmisille suunnatun toiminnan kehittämiseen eikä ulottunut hoitolaitoksiin. Systemaattiselle toimialojen yhteistyölle ei ole ollut rakenteita.

Paikallisen kehittämistyön selustana on valtakunnallinen Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelma. Opetusministeriön 2007 - 2009 valmistelemat linjaukset perustuvat vahvasti näkemykseen, että ihmisen hyvinvointia tulee katsoa kokonaisuutena, ohi ja yli hallinnollisten raja-aitojen. Eri puolilla maata työskennellään kulttuurin hyvinvointityön edistämiseksi sekä hankkeissa että osana muuta työtä. Tampereella samoja teemoja käsittelee 2011 päättynyt Aktiivinen ikääntyminen Pirkanmaalla -hanke sekä Tutkivan teatterityön keskuksen vuosille 2010 - 2012 sijoittuva Voimaa Taiteesta -hanke. Pirkanmaan alueella meneillään oleva Kultaus-hanke vahvistaa taide- ja kulttuuripalvelujen saatavuutta eri toimialojen yhteistyöllä.

- Asukkaat ovat mielissään viriketoiminnasta. Tällaisella toiminnalla on asukkaisiin ja henkilökuntaan virkistävä vaikutus

hoitaja

2. Projektin organisoituminen

Tampereen Kulttuurikaari toteutettiin Tampereen kaupungin projektina sisäisinä yhteistyökumppaneina kulttuuri- ja vapaa-aikapalveluiden eri tuotantoyksiköt, ympärivuorokautisen hoidon tuotantoyksiköt sekä avopalveluista kotihoito. Projektiaika oli 1.6.2009 – 31.10.2011 ja kokonaisbudjetti 328 646 euroa, josta myönnetty valtionavustus on 246 485 euroa ja Tampereen kaupungin omarahoitusosuus on 82 162 euroa. Projektipäätöksen teki kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen tuotantojohtaja **Toimi Jaatinen**. Kulttuuri- ja vapaa-aikapalveluiden tuotantoalueelta kirjastopalvelut hallinnoi projektia. Kulttuurikaaren vastaavana viranhaltijana ja ohjausryhmän puheenjohtajana toimi kirjastotoimenjohtaja **Tuula Haavisto**. Projektisuunnittelijana toimi **Elina Willberg**.

Projektin ohjausryhmän muodostivat eri tuotantoyksiköiden edustajat. Koska tavoitteena oli synnyttää yhteistyörakenteita ja luoda kokonaan uusi toimintamalli, ohjausryhmältä edellytettiin sitoutumista kehittämistyöhön niin, että he jakoivat tietotaitoaan sekä ohjasivat ja arvioivat ennakkoluulottomasti uusia toimintatapoja. Käytännössä ohjausryhmän kokoonpano jäsenyi projektin aikana toiminnan painopisteiden mukaisesti. Koska Kulttuurikaari toimi pääosin laitoshoidon yksiköissä, ohjausryhmää täydennettiin ympärivuorokautisen hoidon edustajilla.

Ohjausryhmän kokoonpano

.

Haavisto Tuula, puheenjohtaja	kirjastotoimenjohtaja, kirjastopalvelut
Ala-Honkola, Tuula	viestintäpäällikkö, viestintäyksikkö
Allen-Oikari, Laila	vastaava osastonhoitaja, Hatanpään puistosairaala
Järvinen Tarja	koordinaattori, kulttuuripalvelut
Kaario, Pia	liikunnanohjaaja, liikuntapalvelut
Karimaa, Ulla-Maija	päivätoiminnan päällikkö, kotihoito
Kaurahalme, Sinikka	harrastustoiminnanohjaaja, laitushoito
Kianen, Riitta	palveluesimies, kotihoito
Kivi, Riitta-Liisa	osastonjohtaja, kirjaston koti- ja laitospalvelut
Laine Virva	suunnittelija, tilaajaryhmä
Lampi, Armi	osastohoidon päällikkö, Kaupin sairaala
Lehtimäki, Vuokko	projektinjohtaja, Ikäkaste-hanke
Pöntinen Sanni	johtava museolehtori, museopalvelut
Repo, Minna	vastaava osastonhoitaja, Koukkuniemen vanhainkoti
Taskinen, Kirsti	vastaava osastonhoitaja, Kaupin sairaala
Vaelma Mia	projektisuunnittelija, Kaupin sairaala
Vatanen Tuula	apulaisrehtori, Tampereen työväenopisto
Willberg, Elina, sihteeri	projektisuunnittelija, Kulttuurikaari

Ohjausryhmä vastasi toiminnan linjauksista. Se hyväksyi toiminnallisten pilottien työsuunnitelmat, arvioi toimintatapoja sekä hyväksyi vuosittaiset määrärahojen käyttösuunnitelmat ja toimintaraportit. Ohjausryhmän kokouksia oli 11, lisäksi ryhmä kokoontui erillisin työpajoihin projektin alussa ja väliarvioinnin yhteydessä.

Kulttuurikaaren taloushallinto

Projekti sai rahoituksestaan 75 % STM:n Kaste-ohjelmasta, kunnan omarahoitusosuus oli 25 %. Talous perustui kahden ja puolen vuoden hankealalle laadittuun budjettiin. Tarkka käyttösuunnitelma laadittiin vuosisuunnitelmana, koska tuotantoalueilla suunnittelu perustuu kalenterivuoden mittaiseen tilikauteen. Myös toteumaa tarkasteltiin kuukausi- ja vuositasolla, jotta resurssien käytön muutostarpeisiin pystyttiin reagoimaan nopeasti. Kulttuurikaaren talousarvion rakenteessa toiminnallisesti merkittävät pääluokat olivat henkilöstömenot ja palvelujen ostoon varatut määrärahat. Työpanoksen siirtoon varatuista määrärahoista katettiin laitoshoidon tuotantoalueelta sellaisten henkilöiden työpanos, jotka tekivät työtä projektin lukuun. Kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen tuotantoyksiköiltä sekä kaupungin ulkopuolisilta tuottajilta Kulttuurikaari hankki suunniteltua enemmän palveluja ostosopimuksin. Kulttuurikaari haki projektin aikana Sisä-Suomen aluehallintovirastolta lupaa siirtää osa työpanoksen siirron määrärahoista palvelujen ostoihin, mikä esitys hyväksyttiin.

Kulttuurikaaren taloushallinnosta vastasi taloushallintopäällikkö **Päivi Lehtinen** kulttuuri- ja vapaa-aikapalveluista. Juoksevien talous- ja kirjanpitoasioiden vastaavana toimi taloussihteeri **Tuula Somila** kirjaston hallinto- ja taloustoimistosta.

Toiminnan organisointi

Kulttuurikaaren toiminta keskittyi pääosin kaupungin omiin ympärivuorokautisen hoidon yksiköihin, yksittäisiä ohjelmia järjestettiin kotihoidon päiväkeskuksissa. Laitoshoidosta yhteistyökumppanina olivat Koukkuniemen vanhainkoti, Rauhaniemen sairaala, Kaupin sairaala sekä Hatanpään puistosairaalan psykogeriatrinen osastoryhmä. Kulttuuri- ja vapaa-aikapalveluista yhteistyössä toimivat kirjastopalvelut, museopalvelut, kulttuuripalvelut, liikuntapalvelut sekä Tampereen työväenopisto. Kaupungin omien kulttuuritoimijoiden ohella sopimuskumppaneina oli kaupungin ulkopuolisia yhdistyksiä ja yhteisöjä.

Kulttuurikaaren käytännön työ perustui projektisuunnittelijan ja teemallisten työryhmien jatkuvaan, jopa päivittäiseen yhteydenpitoon. Kunkin projektin sujumisesta vastasivat omat asiantuntijaryhmät. Projektisuunnittelija vastasi erillisten työryhmien toiminnan koordinoinnista ja linkittämisestä Kulttuurikaaren tavoitteisiin. Suunnittelija osallistui osin ryhmien työskentelyyn ja organisoivat tarvittavaa yhteistyötä ryhmien välillä.

Hoitolaitoksista yhteistyöhön nimettiin vastuuhenkilöt. Yhteistoimintakoordinaattoreina toimivat harrastustoiminnanohjaaja Sinikka Kaurahalme Koukkuniemen vanhainkodista, vastaava osastonhoitaja Kirsti Taskinen Kaupin sairaalasta sekä vastaava osastonhoitaja Laila Allen-Oikari Hatanpään puistosairaalasta. He toimivat asiantuntijoina koskien vanhainkoti- ja sairaalahoidon tavoitteita, asukkaiden ja potilaiden toimintakykyä ja tarpeita, toimintaympäristöjen erityisvaatimuksia ja työkalukulttuuria. Yhteistoimintakoordinaattorit huolehtivat toiminnan suuntaamisesta tarkoituksenmukaisesti ja tasapuolisesti omassa yksikössä ja paneutuivat pilottien organisointiin omassa yksikössä. Laitoshoidon harrastustoiminnan ohjaaja vastasi osaltaan toiminnan tasapuolisesta jakautumisesta kaikkien yksiköiden osalta.

Projektissa mukana olleet hoitolaitokset

.

Koukkuniemen vanhainkoti

Vanhainkoti tarjoaa pitkäaikaista laitoshoidtoa 572 vanhukselle 23 vanhainkotiosastolla. Vanhainkodin alueella toimii myös Rauhaniemen sairaala, jossa on 257 potilaspaikkaa kahdeksalla osastolla. Koukkuniemen alueella on yhteensä seitsemän asuintaloa, ja vanhainkoti on pohjoismaiden suurin. Henkilöstöä Koukkuniemessä on 780. Tampereen kaupunki panostaa lähivuosina Koukkuniemen palveluiden kehittämiseen muuttamalla vanhainkotiosastoja tehostetun palveluasumisen yksiköiksi. Koukkuniemi 2010 -hankkeen tarkoitus on uudistaa palvelujen tuottamistapaa kohti monituottajamallia perustamalla yhteiskunnallinen yritys vanhusten hoitoon.

Kaupin sairaala

Sairaalassa hoidetaan ja kuntoutetaan tamperelaisia ikääntyneitä pitkäaikaipotilaita. Potilaspaikkoja on 250 seitsemällä osastolla, sairaalan yhteydessä toimii lisäksi muistipoliklinikka. Kaupin sairaalaa pyritään muuttamaan kotona asuvia vanhuksia kuntouttavaksi sairaalaksi. Tarkoitus on erityisesti purkaa käytäntöjä, joiden myötä sairaalasta on tullut monen potilaan asuinpaikka.

Hatanpään puistosairaala

Sairaalan psykogeriatriset osastot tarjoavat lyhyt- ja pitkäaikaista psykiatrista tutkimusta, hoitoa ja kuntoutusta vanhuksille. Osastoryhmään kuuluu viisi osastoa, joilla on yhteensä 164 potilaspaikkaa. Psykogeriatrisilla osastoilla hoidetaan käytösoireisia dementiapotilaita, skitsofreniapotilaita sekä masennus- ja mielialahäiriöistä kärsiviä vanhuksia.

Geriatrinen poliklinikka

Sekä Kaupin, Hatanpään että Koukkuniemen poliklinikat muodostavat uuden geriatrisen poliklinikan. Geripoli palvelee kotona asuvia vanhuksia siten, että omalääkärillä tai kotihoidon työntekijöillä on mahdollisuus ottaa yhteyttä poliklinikalle, jos he huomaavat vanhuksen kunnan heikentyneen. Poliklinikalla tehdään vanhuksen tilanteen arvio ja kuntoutetaan eri tavoin. Hatanpään puistosairaalan poliklinikalla hoidetaan ikäihmisiä, joiden ongelmana on depressio. Tärkeää on miettiä uudenlaisia työmuotoja potilaiden selviytymisen tueksi. Poliklinikka on kehitellyt liikuntaan ja taidesisältöihin perustuvaa ryhmätoimintaa osaksi poliklinikan palvelua.

Viriketoiminnan kirjaamiskäytännön kehittäminen laitoshoidossa

Kulttuuri- ja viriketoimintaa on laitoshoidossa kehitetty kohti tavoitteellista ja asiakaslähtöistä toimintamallia. Koukkuniemen vanhainkodissa tähän on erityisesti panostettu 2008 –2009, jolloin vanhainkodissa on läpiviety kulttuuri- ja viriketoiminnan tavoitteellisuutta ja kirjaamiskäytäntöjä edistävä projekti. Aiemmin viriketoiminta on ollut osastojen hoitotiimeistä irrallinen yksikkö ja askartelunohjaajat osastojen ulkopuolisia toimijoita. Asukkaiden kulttuurisia tarpeita ei ole kartoitettu eikä toimintoihin osallistumista kirjattu terveystietojärjestelmään. Näistä syistä toiminnan toteutumista ja tuloksellisuutta ei ole pystytty riittävästi seuramaan, eikä asukkaiden aktiviteetteihin osallistuminen ole näkynyt riittävästi RAI-arvioinneissa. Uudessa toimintamallissa asukkaan tai potilaan haastattelun perusteella määritellään viriketoiminnan tavoitteet, ja niiden perusteella tehdään asukkaalle viriketoimintasuunnitelma. Omahoitaja kirjaa tämän osaksi asukkaan hoitosuunnitelmaa Pegasos-tietojärjestelmään. Projektin vetämisestä on vastannut harrastustoiminnanohjaaja **Sinikka Kaurahalme**. Viriketoiminnan kehittämisen liittyen Kaurahalme on valmisteletut 2009 Hämeen ammattikorkeakoulussa opinnäytetyön: Laitoshoidon viriketoiminnan prosessi.

3. Tavoitteet ja toteutus

Kulttuurikaaren tavoitteena oli kehittää toimintamalli, jolla edistetään ikäihmisten terveyttä, hyvinvointia ja elämänlaatua kulttuurin, taiteen ja liikunnan keinoin. Toimintamalli perustuu monituottajuuteen, poikkihallinnolliseen yhteistoimintaan ja uusien palvelutuotteiden kehittämiseen. Hoitolaitoksiin kehitettyä toimintamallia hyödynnetään myöhemmin myös kulttuuripalvelujen järjestämiseen avopalveluissa.

Toimintamallin rakentamisen tarkoituksena oli monipuolistaa kulttuuritoimintaa hoitolaitoksissa ja kytkeä kulttuuri, taide ja liikunta osaksi tavoitteellista hoitoa ja kuntoutusta. Pääasiallinen tavoite ei siis ollut tutkia taiteen ja kulttuurin merkitystä ja vaikutuksia, vaan avata väyliä kulttuuri- ja viriketoiminnan liittämiseksi osaksi normaalia sairaalan tai vanhainkodin arkea. Siksi Kulttuurikaaren kehittämistyö keskittyi keinoihin, jotka konkreettisesti edistivät arjen kulttuurisuutta hoitoyhteisöissä ja sitä kautta muokkasivat palvelurakenteita toimintamalliksi. Toimintamalli kehittää erityisesti palvelutuotannon johtamista ja ohjausta sekä yhteistoiminnan koordinoitua.

Projektin toiminnalliset tavoitteet

1. Tuottaa laitosympäristöihin soveltuvia kulttuuripalveluja olemassa olevia peruspalveluja soveltamalla ja uusia konsepteja kehittämällä.
2. Kehittää luovan toiminnan menetelmiä ja uudistaa työtapoja hoitolaitoksissa. Nostaa esiin kulttuuri- ja viriketoiminnan merkitys kuntoutuksen ja hoidon osana.
3. Tukea henkilökunnan kulttuuriosaamista ja mahdollisuutta omien kulttuuristen taitojen hyödyntämiseen.
4. Suunnitella kulttuuripalveluiden sekä sosiaali- ja terveystalouden yhteistyömalli tilaaja-tuottaja -organisaatioissa.

Tavoitteet kaupungin strategisissa ohjelmissa

.....

Kulttuurikaari-projektin tavoitteet noudattelevat sekä kaupunkistrategian että tuotantoalueiden strategioiden linjauksia. Tampereen kaupungin vuoteen 2020 asti ulottuva kaupunkistrategia asettaa päämääräksi kuntalaisten hyvinvoinnin edistämisen sekä laadukkaat, asiakaslähtöiset palvelut, jotka ovat tasapuolisesti kuntalaisten ulottuvilla. Kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen strategisena tavoitteena on huolehtia siitä, että tuotantoalueen palvelujen terveyttä edistävät vaikutukset tunnetaan ja että uusia yhteistoiminnan muotoja avataan eri toimijoiden välillä. Kulttuurin tulisi muodostaa eheä kaari ihmisen eri elämänvaiheisiin. Laitoshoidon tavoitteena on turvata yksilöllinen hoiva ja tuottaa sisältöä ikäihmisen arkeen asiakaslähtöisillä palveluilla. Myös ikäihmisten palvelujen lautakunnan (tilaajan) palvelustrategian tavoitteena on elämänlaatua edistävien kulttuuripalveluiden lisääminen asiakasryhmittäin.

Alkukartoitus

.....

Kulttuurikaaren toiminnallisia pilotteja edelsi projektisuunnittelijan tekemä olemassa olevan kulttuuri-, liikunta- ja viriketoiminnan kartoitus. Selvityksen tavoitteena oli saada yleiskuva tamperelaisille ikäihmisille suunnatusta virkistys- ja harrastustoiminnasta, mutta kentän laajuuden ja hajanaisuuden vuoksi selvityksen teko rajattiin kaupungin omiin yksiköihin. Alkukartoitus toteutettiin syksyllä 2009 yksilö- ja ryhmähaastatteluina päiväkeskuksissa, korttelikerhoissa sekä Koukkuniemen vanhainkodissa ja vanhussairaaloissa.

Selvitys toi esiin, että kulttuuri- ja viriketoiminnalla on perinteinen asema sekä päivätoiminnan toimipaikoissa että hoitolaitoksissa. Toimintamuodot ovat olleet melko vakiintuneita ja palvelut tuotettu suurelta osin yksikköjen omana toimintana. Kukin talo on vastannut palvelujen määrästä, laadusta ja toteuttamistavasta itsenäisesti. Kulttuuri- ja viriketoiminnan ohjaukseen on yksiköissä erityistyöntekijöitä, etupäässä askartelunohjaajia. Liikunnan erityistyöntekijöinä toimivat liikunnanohjaajat, fysioterapeutit ja toimintaterapeutit. Henkilökunnan koulutus, motivoituneisuus ja henkilökohtaiset verkostot ovat vaikuttaneet monin tavoin toiminnan laajuuteen ja muotoihin.

Kulttuuritoimintaa rahoitetaan sekä budjettivaroin että rahastointijärjestelmän turvin. Sekä palvelukeskusten että hoitolaitosten kulttuuritarjonnassa vapaaehtoiset harrastelijat ovat tärkeä ja perinteinen osa ohjelmatoimintaa. Rahoituskanavien osalta tulisi tarkemmin selkeyttää, millaista toimintaa eri lähteistä on tarkoituksenmukaista kustantaa.

Toiminnan suunnittelu

Kulttuurikaaren kohderyhmänä oli kaikkein huonokuntoisimmat ikäihmiset. Projekti toteutettiin yhteensä kymmenellä erilaisella taide- ja kulttuurialan pilottikokonaisuudella sekä niihin sisältyvillä 30 yhteistoimintasopimuksella. Koska toimintamallin tavoitteena oli kehittää toimivia, sovellettuja kulttuuripalveluita vanhuksille, liikkeelle päätettiin lähteä tekemisen ja tekemisestä oppimisen kautta. Toimintamallin synnyttämisessä asetettiin siis osastojen hoitohenkilökunta ja työnjohto sekä kulttuurisektorin palveluja tuottava ja suunnitteleva henkilöstö etulinjaan.

Yhteistoiminnan käynnistämiseksi tunnusteltiin sekä hoitolaitosten toiveita ja tarpeita että kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen kehitteillä olevia ajatuksia soveltavan taidetoiminnan mahdollisuuksista. Yhteistoimintakumppaneiksi haettiin toimijoita kaupungin ulkopuolelta sellaisilta aloilta, jotka täydensivät kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen tuotantoalueen omaa ammattiosaamista. Tärkeäksi nähtiin myös turvata riittävä tiedonsaanti puolin ja toisin.

Pilottien suunnittelussa lähtökohta oli, että ne tuottavat uusia laitoksiin tuotavia palveluja tai uudistavat osastojen omaa viriketoimintaa ja työtapoja. Tärkeää oli myös, että piloteilla kehitetään erityisesti huonokuntoisimmille asukkaille ja potilaille soveltuvaa toimintaa ja että ”kulttuuri tulee luo”. Toimintaa organisoitiin näin ollen osastoilla, päiväsaaleissa, kuntoutustiloissa sekä potilashuoneissa vuoteiden vieressä.

Piloteille määriteltiin suunnitteluvaiheessa kriteerit:

- Voimavaroihin sovellettua mielekästä toimintaa, kaikille mahdollisuus osallistua.
- Osallistavat ja toiminnalliset menetelmät.
- Menetelmiä ja välineitä jää myös osastojen henkilökunnan myöhempään omaan käyttöön.
- Hoivaosaajien ja kulttuuritoimijoiden yhteistyö suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioimisessa.

Kaikkien pilottien yhteisenä tavoitteena oli ikääntyneen terveyden ja hyvinvoinnin tukeminen taiteen, kulttuurin ja liikunnan keinoin. Piloteilla haluttiin testata monipuolisesti luovan toiminnan soveltuvuutta hoitolaitoksiin sekä vastata asukkaiden ja potilaiden erilaisiin tarpeisiin. Pilottien toteuttajat määrittivät tavoitteet oman toimintansa osalta yhteistä tavoitetta tarkemmin.

Toiminnallisista piloteista laadittiin kirjalliset yhteistoimintasopimukset, jossa osapuolina olivat Kulttuurikaari-projekti ja laitoshoidon sekä kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen eri yksiköt. Osassa sopimuksia tuottajina oli kaupungin ulkopuolisia toimijoita. Sopimusten tarkoitus oli määritellä toiminnan sisältö ja kustannukset sekä sopia työpanoksista, vastuista, tiedotuksesta ja arvioinnista.

Arviointi

Kulttuurikaaren toimintaa arvioitiin kolmella tasolla. Pilottien toteuttajat arvioivat onnistumista toiminnalle määrittelemiinsä tavoitteisiin nähden. Kulttuurikaari-projektin arviointi keskittyi erityisesti toimintamallin rakentumiseen. Ikäkaste -hankkeen tason arvioinnissa näkökulmana oli, miten Kulttuurikaaren toimenpiteet palvelivat yhteisiä päämääriä koko Väli-Suomessa. Projektissa omaksuttiin jatkuvan arvioinnin periaate. Tavoitteiden täsmennyttyä Kulttuurikaarelle laadittiin toimintalogiikkaa kuvaava malli, joka jäsensi tehtäviä ja määritteli tavoiteltuja tuloksia. Kuva liitteessä 2.

Projektin kaikkien toiminnallisten pilottien sopimuksiin sisällytettiin arviointia koskeva ehto. Käytännössä onnistumista arvioitiin toiminnan jälkeisillä palautekyselyillä ja keskusteluilla. Ohjaajat kirjasiivat havaintojaan myös omiin työpäiväkirjoihin. Päätökset eri pilottien etenemisestä tehtiin kunkin vaiheen arvioinnin perusteella.

Arviointiaineistoa kertyi projektin kuluessa lisäksi ohjausryhmän kokousmuistioista, pilottien työryhmien muistioista sekä toimijoiden vapaamuotoisista haastatteluista ja keskusteluista. Projektin käynnistyttyä järjestettiin ohjausryhmälle ajatuspaja, jossa arvioitiin tavoitteiden mielekkyyttä ja toiminnan peruslähtökohtia. Väliarvioinnin pohjaksi ohjausryhmä kokoontui uudelleen kokoamaan tuloksia ja kokemuksia sekä suuntaamaan jatkoa. Projektin päättyessä järjestettiin Koukkuniemen vanhainkodissa henkilökunnan palautekeskustelu kaikissa taloissa. Ohjausryhmän viimeisessä kokouksessa vedettiin yhteen tuloksia koko projektin ajalta ja arvioitiin projektin merkitystä osana hyvinvointipalvelujen tuotantoa. Ikäkaste-hankkeen väliarviointia ja loppuarviointia varten hankehenkilöstön sekä ydintoimijoiden näkemyksiä koottiin erillisin kyselyin.

Viestintä

Viestinnän tavoitteena oli tukea projektin osallisten sitoutumista kehittämistyöhön sekä testattavien pilottien toteutusta ja arviointia. Tavoitteena oli lisäksi tiedottaa hankkeen etenemisestä, seurannasta ja tuloksista. Lähtökohtana oli projektin toteuttajaverkoston jatkuva ja avoin päivittäisviestintä toiminnan eteenpäin viemiseksi. Ydintoimijat ja ohjausryhmän jäsenet edustivat tuotantoalueiden eri yksiköitä ja huolehtivat tiedottamisesta omiin taustayksikköihinsä. Ikäkaste-hankkeen ohjausryhmän suuntaan viestinnästä vastasi kirjastotoimenjohtaja projektin vastaavana viranhaltijana kirjastotoimenjohtaja **Tuula Haavisto**. Tiedotusvälineille suunnattavasta tiedottamisesta sovittiin viestintäpäällikkö **Tuula Ala-Honkolan** ja tuotantoalueiden tiedottajien kanssa. Päivittäisen viestinnän sujuvuudesta huolehti projektisuunnittelija yhdessä projektin avainhenkilöiden kanssa.

4. Kulttuurikaaren pilotit: taidetta ja elämyksiä ikäihmisille

Museon mukana muistoissa

Tampereen museot vievät aikamatkoihin. Aisteja kutkutellaan äänin, kuvin, tuntein, tarinoin ja tutuin materiaalein. Elinikäisen oppimisen matkalla jokaisella ihmisellä on oikeus taide- ja kulttuurikokemuksiin, muistuttaa johtava museolehtori **Sanni Pöntinen**.

Rakas, raikas frotee - muistojen kangas koskettaa

.....

Kuvaus:

Museopalveluiden kokoelmayksikkö toteutti osana 190-vuotiaan Finlaysonin juhluvuotta kaksi ikäihmisille suunnattua hanketta Finlaysonin froteekokoelman rekvisiittamateriaalista. Ensimmäinen osa toteutettiin yhteistyössä Pispän palvelukeskuksen kanssa, toinen osa suunnattiin Koukkuniemen vanhainkotiin ja Kaupin sairaalaan. Projektin vetäjänä toimi kokoelmayksikön päällikkö **Ritva Palo-oja**.

Koukkuniemessä ja Kaupissa asukkaille ja potilaille järjestettiin Rakas, raikas frotee -muisteluryhmiä. Tavoitteena oli kuvamateriaalin, froteepyyhkeiden ja kankaiden herättämien muistojen jakaminen ja vanhusten virkistyminen. Muistelutuokioihin koottiin kuva- ja filmimateriaalia Finlaysonin tehtaalta, ja osallistujat saivat tunnusteltavakseen froteeta ja froteekankaista ommeltuja hernepusseja. Ehdotuksena oli jatkossa käyttää hernepusseja kuntoutustuokioissa, muistipeleissä ja -leikeissä. Ryhmätuokioiden suunnittelijana ja ohjaajana tekstiilialan tutkija **Anne-Mari Lehto**.

Tuotos: Muistelutuokioita toteutettiin yhteensä 12, osallistujina n. 100 asukasta ja potilasta. Muistelutuokioiden jatkoksi aineistosta koottiin tietopaketti harrastustoiminnasta vastaavan henkilökunnan käyttöön.

Kosketa, kuuntele Äänimuseossa

.....

Mediamuseo Rupriikin toteuttama Äänimuseo on vuorovaikutteinen äänipöytä, joka houkuttelee kuuntelemaan, koskettelemaan ja muistelemaan. Käyttäjä voi tutustua esimerkiksi luontoon, kotiin, työhön tai harrastuksiin liittyviin kuulokuviin. Äänimuseon suunnittelussa kiinnitettiin erityistä huomiota käytettävyyteen ja saavutettavuuteen. Äänimuseon tekninen käyttöliittymä on häivytetty näkymättömiin, jolloin palvelun käyttöönotto on mahdollisimman helppoa. Projektin vetäjänä toimi tutkija **Outi Penninkangas**, äänipöydän suunnittelusta vastasi **Niklas Nylund**.

Tuotos: Äänimuseo luovutettiin Koukkuniemen vanhainkotiin toukokuussa 2011, jonne se jää Mediamuseo Rupriikin pysyväksi näyttelyksi.

Ennen vanhaan valokuvissa, entä tänään?

.....

Kuvaus: Vapriikin kuva-arkisto järjesti toimintatuokioita Koukkuniemen vanhainkodin asukkaille ja Kaupin sairaalan potilaille. Virkistävät valokuvat ja Kultaiset kuvat -toimintahetkissä tavoitteena oli herättää kuvien avulla kotikaupunkiin liittyviä muistoja ja jakaa niitä osallistujien kesken. Projektin vetäjänä kuva-arkistosta toimi museoamanuenssi **Riitta Kela**, ryhmien ohjaajana toimi FM **Lila Heinola**.

Tuotos: Muistelutuokioita toteutettiin yhteensä 16, minkä jälkeen kuva-arkiston käynnistämää työskentelyä voidaan jatkaa osastojen omana toimintana esitysten, hoitohenkilökunnan koulutusten ja oheismateriaalien avulla. Kuva-arkisto tuotti hoitolaitoksiin myös valokuvanäyttelyt.

Kirja aukeaa elämäkseksi

Tampereen kaupunginkirjaston koti- ja laitospalvelu siirtää työnsä painopisteitä ja sisältöä toimintaympäristöjen ja asiakkaiden tarpeiden muuttuessa. Kirjaston kokoelmien elämyksellinen avaaminen palvelee erityisesti muistisairaita ikäihmisiä, jotka eivät voi käyttää perinteistä laitost kirjastopalvelua. Elämyksellinen palvelu on tulevaisuuden koti- ja laitospalvelun yksi toimintamuoto, kertoo osastonjohtaja **Riitta-Liisa Kivi**.

Virikkeellinen kirjastotunti

.....

Kuvaus: Virikkeellinen kirjastotunti -ohjelmassa tehdään matkoja halki vanhan Tampereen tieto- ja kaunokirjallisuuden, kuvien ja musiikin avulla. Kirjaston koti- ja laitospalvelun tietopalvelusihteerit **Sari Rautiainen** ja **Marjut Laurila** ovat suunnitelleet ja toteuttaneet kolme elämymatkaa, joiden kuluessa on taivallettu esimerkiksi Tammelan torin mustamakkarakojulta Rajaportin saunan kautta Pispalan harjulle - kirjallisuuden keinoin.

Tuotos: Kirjastolaiset ovat esittäneet ohjelmaa vanhainkodeissa, sairaaloissa, ryhmäkodeissa, päiväkeskuksissa, palvelutaloissa ja psykiatrian yksiköissä. Esityksiä on ollut yhteensä 81 ja osallistujia 1 128. Virikkeellinen kirjastotunti on hyvän palautteen ansiosta otettu kirjaston koti- ja laitospalvelun pysyväksi toimintamuodoksi.

Sävel kantaa runoa

.....

Kuvaus: Kirjaston koti- ja laitospalvelujen Sävel kantaa runoa -esitykset virkistävät aisteja lausutuina ja lauletuina runoin. Runot on valittu eri teemoista, ja lausuntaa siivittävät yksin tai yhdessä laulettavat laulut. Tietopalvelusihteerit **Eeva Savolainen** ja **Sirpa Pohjola** ovat suunnitelleet ja toteuttaneet kolme erilaista ohjelmakokonaisuutta. Ensimmäinen ohjelma käsitteli runouden pitkää kaarta kansanrunoista nykyrunoihin, toinen oli joulun "Joulukattaus" ja kolmas teema oli työväen vuodenkierto ohjelmassa "Kekritansseista pestuumarkkinoihin"

Tuotos: Sävel kantaa runoa -ohjelmaa on esitetty mm. vanhainkodeissa ja päiväkeskuksissa, ryhmäkodeissa ja sairaaloissa. Esityksiä oli kolmessa jaksossa yhteensä 73 ja niihin osallistui 1 279 henkilöä. Esitykset ovat saaneet erittäin hyvää palautetta.

Luen sinulle -toiminta

.....

Kuvaus: Luen Sinulle -toiminta on kirjaston ja vapaaehtoisten lukijoiden yhteistyötä. Uudessa työmuodossa koti- ja laitospalvelut organisoivat ääneen lukemisen tuokioita päiväkeskuksissa ja palvelutaloissa yhteistyössä vapaaehtoistyönkeskus Mummon Kammarin kanssa. Tavoitteena on avata kirjaston aineistoa niille ikäihmisille, jotka eivät enää omatoimisesti pysty lukemaan. Vapaaehtoiset lukijat lukevat noin 10 - 15 henkilön ryhmille päiväkeskuksissa 1 - 2 kertaa viikossa. Lukutuokioihin sisältyy keskustelua, muistelua, toisinaan myös laulua ja soittoa. Tuokioissa lukijat pitävät erityisen tärkeänä teksteihin perustuvaa vuorovaikutusta lukijan ja kuulijoiden välillä.

Tuotos: Toiminta on juurrutettu ja opiskelijayhteistyö aloitettu Tampereen ammattikorkeakoulun kanssa. Projektin aikana on järjestetty noin 150 lukutuokiota osallistujina n. 2 000 vanhusta.

Ikäsirkus – sosiaalinen sirkus yksilön ja yhteisön voimauttajana

- Kokeilevan sosiaalisen sirkuksen perusidea on että osallistujat saavat hyvän mielen ja onnistumisen kokemuksia. Ne voimauttavat ja tuovat esiin heidän kykyjään. Tätä tietoa työntekijät voivat hyödyntää hoitotyössään. - Kulttuurikeskus Pii poo kutsui sirkuksen maailmaan myös ikäihmiset, mistä yhteistyöstä syntyi ikäsirkus, kertoo toiminnanjohtaja **Pilvi Kuitu**.

Kuvaus: Kokeilevan sosiaalisen sirkuksen yhteistyössä testattiin sirkusharjoitusten vaikutuksia ikääntyneiden psykogeritristen potilaiden kuntoutukseen Hatanpään puistosairaalassa. Onnistuneen Sirkus-Hapsan jälkeen toimintaryhmiä organisoitiin myös vanhainkodissa teemanimenä Koukkuniemen Koti-sirkus. Sosiaalisen sirkuksen soveltuvuutta työhyvinvoinnin tukemiseen testattiin laitoshoidon henkilökunnalle järjestetyillä Tsemppi-työhyvinvointipajoilla.

Toiminnan tavoitteina oli tuoda asukkaille ja potilaille sekä hoitohenkilökunnalle uudenlaista kulttuuritoimintaa keskiössä itse ja yhdessä tekeminen, oppiminen ja arjen ilo. Pitkän tähtäimen tavoitteena oli löytää uusia toimintamalleja hoitolaitosten kulttuuritoimintaan.

Asukkaille ja potilaille suunnatut sirkusharjoitukset järjestettiin kahdessa kymmenen kerran jaksossa. Sirkusryhmän muodostivat asukkaat ja potilaat harjoituskumppaneinaan hoitajia, askartelunohjaajia ja fysioterapeutteja. Harjoitusperiodin päätti ryhmän valmistama yleisoesitys.

Tuotos: Sirkusharjoituksia asukkaille ja potilaille toteutettiin yhteensä 20, ryhmien koko oli 20 - 25 henkilöä. Tsemppi-työhyvinvointipajoja toteutettiin yhteensä 16. Hoitolaitoksiin hankittiin sirkusvälineitä sosiaalisen sirkuksen omatoimiseen järjestämiseen.

Luova kuntoutus - osa asukkaan ja potilaan kokonaisuhoitoa

- Luova kuntoutus virittää aisteja ja luo mielihyvää. Se on kohtaamista ja läsnäoloa. Se on juttelua, kosketusta, laulua, kuvia, tekstejä, tuoksuja ja musiikkia. Luova kuntoutus on arjen taidetta, tiivistää yhteisötaiteilija **Minna Eloranta**. Luovien kuntoutusmenetelmien avulla voidaan edistää yksilöllistä, kokonaisvaltaista hoitoa, sekä tukea koko hoitoyhteisön hyvinvointia. Myös heikkokuntoisten ikäihmisten elämänhalua voidaan parantaa räätälöidyllä, tavoitteellisella toiminnalla.

Tässä hetkessä -voimavaratoiminta

.

Kuvaus: Tässä hetkessä -toiminnan tavoitteeksi asetettiin moniaististen virikekuntoutuksen menetelmien kehittäminen ja testaaminen. Yhteisötaiteilija Minna Eloranta suunnitteli ja ohjasi vanhusten ryhmiä Kaupin sairaalassa ja Koukkuniemen vanhainkodissa viikoittain syksyllä 2010 yhteensä neljän kuukauden ajan. Työtyöparina hänellä oli osastojen hoitajia, jotka osallistuivat toteutukseen ja arvioivat toimintaa hoitotyön ammattilaisina.

Tuotos: Sairaalaan ja vanhainkotiin sopivia taidepainotteisia kuntoutusmenetelmiä, joiden toteuttaminen ei vaadi erityisosaamista eikä ennakkovalmisteluja. Portfolio toiminnasta ja menetelmistä hoitolaitosten käyttöön. Lisäksi tuokioissa käytettyjä välineitä, mm. fleecehuopia, tuoksuja, kuvia. Ohjattuja toimintatuokioita järjestettiin yhteensä 16.

Viriketoiminnan kehittämisprojektit

Kuvaus:

Tässä hetkessä -toiminnan myönteisen palautteen jälkeen Kaupin ja Rauhaniemen sairaaloissa sekä Koukkuniemen vanhainkodissa henkilökunta osallistui kahteen laajempaan Viriketoiminnan kehittämisprojektiin 2011, suunnittelijana ja vetäjänä **Minna Eloranta**. Tavoitteena oli kehittää moniaistisia luovan kuntoutuksen menetelmiä ja välineistöä sekä soveltuvaa toimintaa erityisesti niille asukkaille ja potilaille, jotka useimmiten jäävät paitsi muusta viriketoiminnasta. Työhön sisältyi osastojen viriketoiminnan, välineistön ja tarpeiden kartoitus. Lisäksi projektissa keskusteltiin viriketoiminnan henkilöiden tehtävistä ja koottiin osastoille viriketoimintakansiot. Kansiot sisältävät laitoksen koko virike- ja kulttuuritoiminnan esittelyn sekä menetelmäohjeita hoitajille, viriketoiminnan työntekijöille, omaisille ja vapaaehtoisille.

Tuotos: Projektin viriketoiminnan systemaattinen kartoitus ja viriketoimintaa toteuttavien henkilökunnan yhteistyön selkeyttäminen. Kuntouttavan viriketoiminnan kansiot noin 40 osastolle. Osastoille hankittiin myös välineitä.

Tanssin, pierrän, piristyn -toiminta

Sisä-Suomen tanssin aluekeskus etsii uusia tapoja taidesisältöisten hyvinvointipalvelujen toteuttamiseen. Aluekeskus edistää tanssin näkyvyyttä, ammattilaisten työtilaisuuksia ja luo yhteistyöverkostoja. - *Tanssi on lasten, nuorten, aikuisten ja vanhusten perusoikeus*, selvittää toiminnanjohtaja **Piia Kulin**.

Kuvaus: Sisä-Suomen Tanssin aluekeskus toi monimuotoisen tanssin Koukkuniemen vanhainkotiin, Kaupin sairaalaan sekä Hatanpään puistosairalan osastoille ja poliklinikalle. Projektin tavoitteena oli vuorovaikutteisella toiminnalla ja fyysisellä aktiviteetillä lisätä asukkaiden hyvinvointia, ylläpitää kehon toimintakykyä ja kohottaa mielialaa. Tavoitteena oli lisätä osastojen viihtyvyyttä ja hoitoyhteisön yhteishenkeä. Tuokiot sisälsivät tanssin eri variaatioita: paritansseja, käsistä tanssittamista, huivitanssia, tanssi-improvisaatioita ja tanssiesityksiä. Tuokioissa laulettiin ja tehtiin taidetta myös piirtäen ja maalaten. Ryhmien ohjaajina toimivat tanssitaiteilijat **Helena Kekäläinen**, **Elsa Heikkilä** ja **Maija Tuomi**.

Tuotos: Tanssituokioita järjestettiin kahdessa toimintajaksossa viikoittain 20 ryhmälle, yhteensä noin 135 tuokiota.

Laulun lahja –musiikkiterapeuttiset tuokiot

Kuvaus: Laulun lahja -tuokiot limittivät musiikin ja muistelun. Tavoitteena oli tukea musiikin avulla osallistujien vuorovaikutusta, itseilmaisua ja aktivoita muistia. Tuokioihin osallistui Hatanpään puistosairalan psykogeriatrisen osaston potilasryhmä sekä ryhmä Kaupin sairaalasta. Toiminnan suunnitteli ja ohjasi musiikkiterapeutti **Anni Ranta**.

Tuotos: Musiikkiterapeuttisia tuokioita toteutettiin kahdessa jaksossa yhteensä 20. Ryhmiin osallistui 5 - 10 potilasta. Sairaaloiden käyttöön jäi lauluviikkoja sekä kuvaus tuokion toteuttamisesta. Projektista kerätystä materiaalista valmistui keväällä 2011 Anni Rannan musiikkiterapia-alan opinnäytetyö Tampereen ammattikorkeakouluun.

Liikkuvat -tutkimus

- Teknisen kehityksen ansiosta liikkuva kuva on valtaamassa yhä enemmän alaa ihmisten arjessa. Se tarjoaa mahdollisuuksia tuottaa uusia elämyksiä myös niille ihmisille, joiden elämää kahlitsevat fyysiset tai henkiset rajoitteet. Videotaiteella voi hoitolaitoksessa olla elämää rikastuttava ja ehkä myös hoitava vaikutus, toteaa kuvataideintendentti **Sirpa Joenniemi** Tampereen nykytaiteen museosta.

Valokuva: Henrietta Lehtonen

Kuvaus: Liikkuvat -projektin tarkoituksena oli tutkia video-, media- ja elokuvataiteen keinoin toteutettujen teosten esitysmahdollisuuksia hoitolaitoksissa. Laitesidonnaisuudesta johtuen nämä taiteenalat eivät yleensä ole olleet mukana hoitolaitoksiin suunnatuissa taideprojekteissa. Projektin aikana Kaupin sairaalassa järjestettiin videoteosten näytöksiä ja sinne sijoitettiin pitkäkestoisia teoksia.

Yhteistyössä toimivat Tampereen Nykytaiteen museo, Pirkanmaan taidetoimikunta, Kaupin sairaala sekä Jyllin säätiö. Suunnittelijana toimi elokuvaohjaaja **Risto-Pekka Blom** työparinaan kuvataiteilija **Henrietta Lehtonen**.

Tuotos: Kaupin sairaalassa järjestettiin videoteosten näytöksiä ja sinne sijoitettiin pysyvästi kaksi Henrietta Lehtosen teosta nimeltään "Kissaikkuna" ja "Kesäikkuna". Projektin jatkuu syksyllä 2011 Kaupin sairaalassa hyödyntäen jo saatuja kokemuksia.

Kaupunginarkiston elokuvatuokiot

Kuvaus: Tampereen kaupunginarkisto tarjosi hoitolaitosten käyttöön kolme vanhaa Tamperetta kuvaavaa lyhytelokuvaa. Filmeihin laadittiin tausta-aineisto, jonka kokosi FM **Leena Willberg**. Elokuvapakettien tavoitteena oli virittää vanhusten omia, kotikaupunkiin liittyviä muistoja ja keskustelua. Elokuvat oheismateriaaleineen tarjottiin hoitolaitoksiin ohjatun ryhmätoiminnan tarpeiksi. Kaupunginarkistosta projektin suunnittelijana toimi **Saija Kirkkola**.

Tuotos: Kolme lyhytelokuvaa tausta-aineistoinen osastojen viriketoiminnan työntekijöiden ja hoitajien käyttöön.

Valopaja

Kuvaus: Nekalan päiväkeskuksen asiakkaat ja henkilökunta loivat valotaideteoksia valaistussuunnittelija **Jukka Laineen** vetämässä valopajassa. Valopajassa luotiin led-valaisimilla minimalistisia valoteoksia sekä opeteltiin valolla piirtämistä. Tavoite oli virkistää taidesisällöisellä toiminnalla päiväkeskuksen arkea ja tarjota hoitajille ja uusi väline viriketoiminnan toteuttamiseen.

Tuotos: Valopaja toteutettiin yhdelle 11 henkilön päiväkeskusryhmälle ja samankokoiselle laitoshoidon ja kotihoidon työntekijöiden ryhmälle.

Koulutukset

Kodikas Koukkuniemi -henkilöstövalmennus

.....

Kodin teema oli Kulttuurikaassa keskeinen, koska iso Koukkuniemi on yli 800 ihmisen koti. Kodikas Koukkuniemi -henkilöstövalmennus järjestettiin vanhainkodin johdolle sekä osaston 18 henkilökunnalle yhteistyökumppanina valmennusyhtiö Trainers´ House. Valmennus tähtäsi konkreettisten palvelutilanteiden laadun parantamiseen ja henkilökunnan keskinäiseen joustavaan vuorovaikutukseen näkökulmana kodinomaisuus hoitolaitoksessa.

Digitarinat -koulutus

.....

Kirjaston internetbussi Netti-Nyssen rohkaisi laitoshoidon askartelunohjaajia käyttämään ja tutkimaan tietotekniikan tarjoamia mahdollisuuksia viriketoiminnassa. Netti-Nyssen järjestämällä Kuvat albumiin - ja Digitarinat -kurssilla osallistujat tuottivat ja tallensivat kuvaan ja kertojan ääneen perustuvia tarinoita itse valitsemistaan aiheista.

Koulutukseen osallistuneet ohjaajat kykenevät käyttämään kurssin jälkeen menetelmää ja välineitä itsenäisesti. He epäroivät tarinoiden äänityksen onnistumista toimiessaan vanhusten kanssa.

Koulutusiltapäivät

.....

Huumoria hoitotyöhön – hyvän kohtaamisen ja huumorin merkitys hoitotyössä

Koulutusiltapäivä koti- ja laitoshoidon ammattilaisille. 200 osallistujaa. Luennoitsijana hoitotieteen professori **Arja Isola** Oulun yliopistosta.

Taiteesta ja kulttuurista voimaa

Koulutus- ja innoitusiltapäivä laitoshoidon ammattilaisille. Osallistujia 80. Yhteistyökumppanina Kulttuurikeskus Pii poo.

Muistaakseni laulan

Hoivamusiikin teemailtapäivä koti- ja laitoshoidon ammattilaisille. Osallistujia 75. Luennoitsijana musiikkiterapeutti **Sari Laitinen** Miina Sillanpään säätiöstä.

Laitoshoidon ja kotihoidon koko henkilökunnalle järjestettiin kolme koulutusiltapäivää Koukkuniemessä. Erityisesti huumorin käyttöön paneutunut teematilaisuus sai osallistujilta erittäin hyvää palautetta. Vastaajista 80 % oli kertoi, että koulutuksesta oli hyötyä paljon tai erittäin paljon. Hoivamusiikin koulutus toi konkreettisia virikkeitä musiikin ja laulun hyödyntämiseen hoitotyössä. Koulutuksen jälkeen Koukkuniemen vanhainkodin taloihin hankittiin piensitrat, joilla säästys onnistuu ilman nuotinlukutaitoa.

Ystäväpiiri –koulutukset

.....

Vanhustyön Keskusliiton Ystäväpiiri -koulutuksiin osallistui Kaupin sairaalasta ja Hatanpään puistosairaalasta molemmista kaksi työntekijää. Ystäväpiirin tavoitteena oli yksinäisyyden tunteen lievittäminen ja yhdessä tekeminen. Koulutuksen jälkeen osallistujat käynnistivät omissa toimipaikoissaan Ystäväpiiri -ryhmät.

5. Projektin tulokset ja arviointi

Tavoite 1.

Tuottaa laitosympäristöihin soveltuvia kulttuuripalveluja olemassa olevia peruspalveluja soveltamalla ja uusia konsepteja kehittämällä.

Kulttuuri- ja liikuntapainotteiset pilotit toimivat Kulttuurikaareissa itsenäisinä projekteina. Pilottien toteuttajat arvioivat toimintaa ja tuloksia omissa raporteissa, joihin voi tutustua Kulttuurikaaren internet-sivuilla www.tampere.fi/kulttuurikaari. Verkkosivuilla on myös videotallenteita piloteista.

Uusia hoitolaitoksiin soveltuvia kulttuuripalveluja

Yhteistoimintakumppaneita saatiin taiteen ja kulttuurin eri aloilta sekä kaupungin omista yksiköistä että ulkopuolisista toimijoista. Näin ollen hoitolaitoksissa toteutui pilotteja mm. musiikkiin, kuvataiteisiin, kirjallisuuteen, elokuvaan sekä sirkukseen ja tanssiin perustuen. Kokemukset palvelujen soveltamisesta olivat ainutkertaisia, sillä useimmille toimijoille vanhusten hoitolaitokset olivat täysin uusi aluevaltaus. Kaupungin yksiköistä eritoten museo- ja kirjastopalvelut suunnittelivat useita pilotteja, jotka perustuivat kokoelmien hyödyntämiseen. Museolla ja kirjastolla on tässä suhteessa ehtymätön varanto tuottaa hoitolaitoksiin soveltuvia palveluja. Tällä hetkellä laitoksissa asuu ikäihmisiä, joiden elämän aktiivi-aika on ollut 1940 - 1970 -lukuilla, minkä aikavälin tapahtumat herättävät herkimmin mielenkiintoa. Kaupungin ulkopuolisina yhteistyökumppaneina projektissa toimi yksityisiä tuottajia, yhdistyksiä ja osuuskuntia. Yhteistyökumppaneiden avulla kyettiin monipuolistamaan sisältöjä ja täydentämään kaupungin kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen tarjontaa. Kaupungin yksiköitä pienemmät toimijat kykenivät erittäin joustavasti sopeuttamaan toimintaansa laitosten vaihteleviin tarpeisiin.

Useat toiminnalliset kokeilut perustuivat tavalla tai toisella muistelun virittämiseen. Laulut, lavatanssit, kadonneen Tampereen kuvat herättivät vanhusten omakohtaisia muistoja ja vertaiskokemuksia. Erilaisten tuokioiden ohjaajat toteavat, että kohderyhmästä riippumatta muistelu on yleisesti mieluista ja toiminta, joka ravitsee positiivista muistelua, soveltuu varmimmin kaikille. Kuva-arkiston toteuttamien valokuvatuokioiden raportissa ohjaaja **Lila Heinola** valaisee asiaa.

- Muistelutuokioiden aikana syntyi leppoisa keskustelua menneistä, jotkut kertoivat entisistä työpaikoistaan, asuinoloistaan ja tavoistaan. Jotkut nyökyttelivät ja olivat ilmeillään ja eleillään mukana keskustelussa.

Eräällä osallistujalle tuli mieleen Stockmannin kahvila, jossa aina ennen tavattiin, kahviteltiin ja vasta sitten mentiin asioille. Pula-aika herätti monissa paljon muistoja ja kommentteja.

Valokuva: Vapriikin kuva-arkisto

Kirjaston koti- ja laitospalvelun Luen Sinulle -toiminta keskittyi jo hyväksi havaitun konseptin juurruttamiseen uusia kumppaneita etsimällä. Luen sinulle -toiminta oli käynnistynyt jo aiemmin vapaaehtoisen vanhustyön keskus Mummon Kammarin kanssa. Nyt kirjasto sai ääneen lukijoita käynnistämällä yhteistyön myös Tampereen ammattikorkeakoulun kanssa. Pilotin päätyttyä oppilaitos on ottanut Luen sinulle -toiminnan luovien aineiden vapaavalintaiseksi opintojaksoksi, joka perehdyttää vapaaehtoistoimintaan, vuorovaikutukseen vanhusten kanssa sekä äänenkäyttöön.

Ensimmäisen jakson opiskelijat kertoivat raportissaan. – *Projektista päällimmäisenä jäi mieleen ajatus siitä, miten pienellä vaivalla onnistuu vanhainkodin arkea piristämään. Oman työviikon jälkeen tuntui silti mukavalta mennä lukemaan, sillä asukkaiden vastaanotto oli aina yhtä positiivinen ja kiitollinen.*

Ennakkoluulottomasti kokemuksia kartutti Liikkuvat -projekti, joka toi videotaiteen sairaalaan. Tutkimuksessa pohdittiin myös kysymystä, millainen taide sopii sairaalaan, ja mikä on hyvä taidekokemus potilaalle.

- En tiedä onko tälle kohderyhmälle paljoakaan iloa kaikkein vaikeimmin lähestyttävistä taidevideoista. Yleisesti voi ajatella, että kaikki reaktiot ovat hyviä mutta muistisairaalla vanhuksella reaktio ei välttämättä purkaudu reaktion syiden pohdintana vaan aiheuttaa epämääräistä ahdistusta. Taiteeseen kuitenkin kuuluu

riskinotto ja yllätysten mahdollisuus, toteaa johtopäätöksissään projektin suunnittelija Risto-Pekka Blom.

- Vahinko vaan, että ne oli niin lyhkäsiä.

potilas dokumenttielokuvasta

Yhteistyö liikuntapalveluiden kanssa jäi vähäiseksi ja käytännön toiminta uupumaan kokonaan. Toimialan palvelut yli 65-vuotiaille on toistaiseksi suunnattu kotona asuville omatoimisille ikäihmisille, eikä näköpiirissä ole palvelujen laajennuksia hoitolaitoksiin. Vanhainkotiasukkaiden ja sairaaloiden potilaiden kuntoutuksesta vastaavat yksiköiden omat fysioterapeutit ja toimintaterapeutit. Ikäsirkus sekä Sisä-Suomen Tanssin aluekeskuksen ryhmätoiminta yhdistivät kuitenkin onnistuneesti liikunnan sosiaaliseen kuntoutukseen. Molemmat tarjosivat myös toimintaan osallistuneelle henkilökunnalle uusia menetelmiä ja työtapoja. Painopistettä liikunnan suuntaan pyrittiin viemään myös Koukkuniemen vanhainkodin piha-alueelle suunniteltavan kuntoradan aikaansaamiseksi. Ulkoilureitin suunnittelu ja toteutus vaati kuitenkin projektin kesto- ja pidempiaikaista suunnitteluprosessia, ja suunnitelma liitettiin osaksi Koukkuniemi 2020 -hanketta.

Kulttuuri tukee hoitoa ja kuntoutusta

Kulttuurikaaren toiminnallisilla kokeiluilla lisättiin ja monipuolistettiin hoitolaitosten kulttuurista ja sosiaalista elämää. Asukkaiden ja potilaiden kannalta ne tarjosivat aiempaa enemmän mahdollisuuksia tavoitteelliseen ja mielekkääseen toimintaan. Pilottien kustannukset vaihtelivat 500 – 7000 euron välillä sopimusten laajuudesta riippuen. Kulttuurikaaren aikana järjestettiin yhteensä yli 500 ryhmätilannetta osastoilla, päiväsaleissa, kuntoutustiloissa tai potilashuoneissa. Kulttuurikaaren määrärahoilla kyettiin tuottamaan runsaasti vanhuksille eri tyyppistä taide- ja kulttuuri- ja liikuntatoimintaa.

Parhaimmillaan piloteissa yhdistyi fyysinen aktiviteetti, sosiaaliset kontaktit, mielihyvä ja elämyksellisyys. Osastoilla toimivien kulttuuriohjelmoijien avulla vanhukset saivat myös enemmän yksilöllistä huomiota ja läsnäoloa. Vanhuksen kannalta tärkeää oli toiminnan mielekkyys. Toiminta joka ei kosketa, ei synnytä mielihyvää. Kekritansseista pestuumarkkinoihin -ohjelman palautteessa vanhainkodin hoitaja tiivistää. - *Normaalisti ruokasalissa on rauhaton meno ja äänestä, mutta nyt vanhukset olivat paikoillaan ja kuuntelivat hiljaa. Jos heitä ei jokin miellyttä, niin he lähtevät kyllä kainostelematta pois.*

Musiikki aktivoi voimakkaasti. Sekä Laulun lahja -pilotin, Sävel kantaa runoa -ohjelmien että Tanssin, piirrän, piristyn -toiminnan palautteista käy ilmi musiikin ja laulun rauhoittava ja herkistävä vaikutus. Musiikki kohentaa mielialaa, rytmi saa liikkeelle. Vanhojen tuttujen laulujen sanat muistetaan ulkoa ja sävelmät tuovat muistoja. Yhteislauluja sisältävän Joulukattaus-ohjelmassa mukana ollut vanhus kiteytti esityksen vaikutuksen. - *Nyt tuli joulu, meni suoraan sydämeen.*

Musiikkiterapian opinnäytetyössään musiikkiterapeutti **Anni Ranta** tutki vuorovaikutuksen tukemista musiikkiterapian keinoin. Tutkimuksen kohderyhmänä oli dementiapotilaiden ryhmä Hatanpään puistosairaalan psykiatrian osastolla. Ranta havaitsi sekä sanattoman että sanallisen vuorovaikutuksen lisääntyneen tapaamiskertojen myötä. Ilmeet ja eleet kompensoivat sanallista vuorovaikutusta, silloin kun potilaalle puhuminen oli vaikeaa.

- *Riitta näytti virkeältä ja vei jumppanauhan lattiaan asti. Hän samalla lauloi kuuluvasti. Heikki alkoi keinua pyörätuolissaan ja polkea jalkaa heti kun kuuli minun soittavan valssikomppia pianolla,* kertoo Ranta havaintopäiväkirjassaan.

Sosiaalisen sirkuksen arvioinnissa nousi esiin uuden oppimisen ja onnistumisen tunteen merkitys. Sirkus liitettynä sairaalaan tai vanhainkotiin herätti ennakolta sekä innostusta ja epäilyjä. Hoitohenkilökunta pohti, miten vanhukset reagoivat tämän tyyppiseen toimintaan, ja moni aprikoi toiminnan mielekkyyttä. Pilotin päätelmissä kuitenkin hoitoyhteisön yksiselitteinen kokemus oli, että sosiaalisen sirkuksen keinoin kyetään hyvin aktivoimaan huonokuntoisiakin vanhuksia ja että sirkus menetelmänä tukee kuntoutuksellisia tavoitteita. Hoitajat näkivät asukkaissa uusia voimavaroja ja valmiuksia.

- *Ryhmässä mukana olleille vanhuksille harjoitukset olivat merkityksellisiä, ja niillä oli*

selvästi myönteinen vaikutus mielialaan, totesi vastaava osastonhoitaja **Laila Allen-Oikari** Hatanpään psykiatriarisesta osastoryhmästä. Sirkusyhteistyö jatkuu Koukkuniemen vanhainkodissa syksyllä 2011 tutkimuksella, jossa selvitetään RAI -mittauksin sosiaalisen sirkuksen merkitystä asukkaan toimintakykyyn.

**- Ei häitää vaikka kohta
ei enää muistaisi –
tämä hetki on arvokas
juuri nyt!**

sirkusohjaaja

Tanssin, piirrän, piristyn -pilotissa asukkaiden ja potilaiden palautteesta välittyi hämmästyksellä, että tanssia voi polvivaivaisena, pyörätuolissa istuvana ja jopa vuodepotilaanakin. Osallistujat nauttivat kosketuksesta. - *Koukkuniemen ryhmässä kolme asukasta alkoi tanssia jaloillaan vaikka ei aiemmin ole noussut istumaan,* ohjaajat mainitsevat. Toimintaan osallistunut potilas kertoo tanssikokemuksestaan. - *Ennen tunnin alkua makailin tuossa vaakatasossa ja ajattelin, että pitäähän sitä mennä katsomaan, mitä ne tytöt puuhaa, eikä kaduta yhtään.*

Laulun, tanssin, liikunnan, muistelun sekä muiden toimintojen siirtovaikutuksista saatiin viitteitä. Laulun lahja -ryhmien vetäjä **Anni Ranta** on kirjannut raporttiin tästä.

- *Hatanpäältä kerrottiin, että ryhmäläiset halusivat jatkaa laulamista pitkään tuokion jälkeenkin, ja että he olivat osastolle palatessaan hyväntuulisia ja yhteistyökykyisiä. Kaupissa osallistujat lauloivat usein jo käytävällä matkalla ryhmään ja jatkoivat sitä siirtyessään takaisin omalle osastolle.*

Kaupin sairaalassa toiminut yhteisötaiteilija **Minna Eloranta** raportoi jo kadonneeksi luulluista voimavaroista. - *Työparina toimivat hoitajat kertoivat olleensa yllättyneitä siitä, että vuodepotilaista löytyi kapasiteettia jota he eivät olisi uskoneen näiden omaavan. Erityisenä löytönä Kaupin sairaalan toiminnassa oli se, että miten varsinkin musiikkia, liikettä ja keskustelua yhdistävä toiminta nosti potilaiden vireystilaa ja saattoi vahvistaa jopa syvästi muistisairaiden muistia. Tältä pohjalta saatiin kehitettyä sairaalaan soveltuvia ja vuorovaikutusta tukevia toimintamuotoja.*

Hatanpään puistosairaalan poliklinikka tutki ryhmätoiminnan vaikutusta depressiopotilaisiin. Poliklinikan ryhmätoimintaan kuului Tanssin, piirrän, piristyn -ohjauksia. Seurannassa hyödynnettiin kipumittaria, toimintakykymittaria sekä GDS 30 -mielialamittaria. Lisäksi osallistujilta kysyttiin mielipiteitä vapaamuotoisesti. Osastonhoitaja **Laila Allen-Oikari** tiivistä tuloksia.

- Depressioryhmään osallistuneet potilaat kokivat hyötyneensä ryhmästä. Ulkopuolisena havainnoitsijana testaajan silmin potilaiden mieliala koheni yhtä potilasta lukuun ottamatta. Hoidollinen tavoite saavutettiin osallistuneiden kesken, toisaalta osallistuneiden määrä oli pieni.

Kulttuuritoimijoille valmiuksia palvelujen soveltamiseen

Toiminnalliset kokeilut perustuivat yhteistyöhön ja käytännössä kulttuuritoimijat jalkautuivat eri mittaisiksi ajoiksi työskentelemään osastoille. Useimmissa piloteissa työskentelyyn kuului ennakkosuunnittelua, yhteispalavereita henkilökunnan kanssa sekä yksilö- tai ryhmäohjauksia.

Osastoille jalkautuneet kulttuurityöntekijät kartuttivat tietämystään toimintaedellytyksistä. Yhteistyö tutustutti puolin ja toisin hoitohenkilökuntaa ja kulttuuriväkeä. Tanssin, piirrän, piristyn -toiminnan loppuraportissa tiivistetään kokemukset.

- Parhaimmillaan toiminta sulautui kevään jakson aikana osaksi osastojen arkea, jolloin tuokiot muistettiin ja niitä odotettiin. Järjestelyt sujuivat juohevasti, henkilökunta panosti toimintaan ja tarvikkeet olivat helposti saatavilla. Muutamilla osastoilla ohjaajat kokivat, että toiminta ei löytänyt paikkaansa osastojen haasteellisessa ympäristössä. Mikäli työskentelyjakso olisi ollut pidempi, todennäköisesti näilläkin osastoilla toiminta olisi asettunut paremmin osastojen päivärtymiin.

Toiminnan suunnittelun ja toteutuksen kannalta oleellisimpia asioita olivat osaston päiväjärjestykseen orientoituminen ja työvuorossa olevan hoitohenkilökunnan määrä. Tuokion aloitus saattoi venyä lääkärikierron takia, tai se jouduttiin aloittamaan suunnitellusta poikkeavalla kokoonpanolla. Pitkäkestoisissa ohjelmissa osallistujat vaihtuivat, koska potilaita kotiutui tai heidän kuntonsa heikentyi jakson aikana. Myös ryhmiin osallistuvien vanhusten kunto ja mielenkiinto saattoi heitellä eri tapaamiskerroilla, mikä edellytti joustavuutta ja kekseliäisyyttä vetäjiltä. Kolmivuorotyöhön perustuvassa organisaatiossa hoitohenkilökunta vaihtui eri tapaamiskerroilla, lisäksi osastolla toimi sijaisia eri mittaisissa työjaksoissa. Koko Kulttuurikaari-projektin eräessä arviointikeskustelussa kävi ilmi, että osaston hoitohenkilökunnassa enemmistö oli melko uusia työntekijöitä, tai sellaisia jotka syystä tai toisesta eivät olleet osallistuneet projektin toiminnallisiin kokeiluihin. Näin ollen he eivät voineet juurikaan arvioida saavutettuja tuloksia.

Tuokioihin osallistuvilla vanhuksilla oli huomattavia aistitoimintojen ja motoristen toimintojen rajoitteita sekä mm. muistivaikeuksia. Yksilö- tai ryhmäohjauksia vetäneet ohjaajat kertoivat näistä kokemuksista sekä keinoista selvittää erilaisista tilanteista. Sävel kantaa runoa - ohjelman esittäjät saivat myönteistä palautetta huolellisesta artikulaatiosta.

- Eräs 93-vuotias rouva tuli erityisesti kiittämään selväsanaisestä esilaulusta, jollaista hän ei ollut koskaan aiemmin kuullut – Kuurotkin saivat selvän! Tuletteko syksyllä uudestaan?

**- Eihän ihmiseltä tunteet loppu,
kun hän täyttää 80 tai 90.**

hoitaja

Hoitolaitosten hygieniavaatimukset tulivat esiin eri yhteyksissä. Tekstiiliä ei kannattanut tuoda hoitohuoneisiin, jos se oli hankalasti puhdistettava tai sitä ei voinut pestä riittävän korkeassa pesulämpötilassa. Tuoksuja käytettäessä oli huomioitava potilaiden ja henkilökunnan mahdolliset hajusteherkkyudet.

Henkilökunnan kiireisyyttä ja yhteisen ajan puutetta erilaisten toimintojen suunnitteluun ja toteutukseen valiteltiin. Osastoilla työskennelleet kulttuurityöntekijät tosin mainitsivat, että resurssipulasta oli varoitettu usein jo etukäteen. Hoitohenkilökunnan aktiivisuus eri pilottien suunnittelussa ja toteutuksessa vaihteli: toisilla osastoilla henkilökunnan edustajat osallistuivat suunnitteluun ja toteutukseen alusta asti, toisilla henkilökunta ei ollut mukana kuin yksittäisiä hetkiä. Joskus kävi niin, että toimintatuokio houkutteli aluksi sivusta seuranneet hoitajat kiireistä huolimatta mukaan. Toimintapäiviä pyrittiin valitsemaan sen mukaan, milloin osastolla oli eniten henkilökuntaa paikalla. Päiväjärjestyksessä iltapäiväaika osoittautui yleisesti ottaen suotuisammaksi kuin aamupäivä pesuineen ja hoitotoimenpiteineen.

Hoitohenkilökunnan rooli on tärkeä

Kaikissa piloteissa kulttuurialan toimijat nostivat esiin hoitohenkilökunnan merkityksen sekä toiminnan suunnittelussa että toteutuksessa. Mitä vieraampi toimija, sen tärkeämpää oli yhdistää osaaminen. Vuorovaikutteisen äänimuseon toteuttajan mediamuseo Rupriikin tutkija **Outi Penninkangas** totesi Äänimuseon valmistuttua, ettei museon yksipuolisella toteuttamisajatuksella olisi aikaansaatu yhtä toimivaa teosta kuin saatiin Koukkuniemen ja Rupriikin yhteistyöllä.

Erlaisia ryhmätuokioita osastoilla vetävät kulttuurityöntekijät pääsääntöisesti kiittelivät hoitohenkilökunnan suhtautumista ja toiminnan etukäteisjärjestelyjä. Asukkaat ja potilaat olivat paikalla, tila järjestelty toimivaksi ja ulkopuolisiin toimijoihin suhtauduttiin myönteisesti.

Henkilökunnan rooli oli merkittävä tilaisuuksissa myös läsnäolijoina ja osallistujien avustajina. Hoitajan apua tarvittiin käytännön asioissa kuten potilaan nostamisessa vuoteesta, lauluvihon pitelemisessä tai silmälasien hakemisessa. Hoitajat tuntevat potilaansa ja tuttuina ihmisinä kykenivät luomaan turvallisen ja innostavan ilmapiirin sellaisillekin vanhuksille,

joita vieraiden ohjaajien ilmaantuminen oudoksutti. Ryhmien vetäjistä moni totesi, että osaston ulkopuolisen vetämässä viriketuokiassa ainakin jonkun hoitajan tulisi olla mukana.

Tanssin, piirrän, piristyn -ryhmiä koskevassa raportissa ohjaajat toivat esiin näkemyksen, että ryhmissä mukana oleminen ja vanhusten kanssa rutiineista poikkeava kanssakäyminen voi tuoda hoitohenkilökunnalle uusia näkökulmia tuttuihin ihmisiin. - *Toiminta voi tuoda sekä hoidettavissa että hoitajissa uusia puolia esiin, joita ei muuten arjessa tulisi*, totesivat ohjaajat. Oma lukunsa on yllättävät tilanteet, johon esimerkiksi Sävel kantaa runoa -ohjelman esittäjät joutuivat. - *Tuokioon osallistui yllättäen aggressiivinen mies, joka alkoi huitoja laulunsanoilla säestäjää, joka saikin tällin korvalleen*. Koti- ja laitospalvelun kokemuksen perusteella osastonjohtaja **Riitta-Liisa Kivi** painottaa, että odottamattomien tapahtumien vuoksi hoitohenkilökunnan osallistuminen on erittäin tärkeää erityisesti dementiaosastojen ohjelmatuokioissa.

Osastoille jalkautuneista kulttuurityöntekijöistä moni toimi ensimmäistä kertaa sairaala- tai vanhainkotiympäristössä omassa ammattiroolissaan. Onnistuneen kanssakäymisen kannalta he

pitivät tärkeänä henkilökunnan positiivista suhtautumista ja apua pienissäkin asioissa. Ystävällinen tervehtiminen, opastaminen oikeaan tilaan ja toimintaa häiritsevien elementtien minimointi auttoivat ulkopuolisia ohjaajia tuntemaan olonsa kotoisammaksi. Epämielellisiä kokemuksia olivat esimerkiksi samassa tilassa olevan tiskikoneen täyttäminen ja käynnistäminen tuokion aikana tai että osastolla ei oltu muistettu viriketuo kiota lainkaan, ja aloitus myöhästyi kun vanhuksia heräteltiin ja haettiin huoneistaan.

Suurimpana haasteena yksiköiden ulkopuoliset toimijat näkivät henkilökunnan sitoutumisen ja tiedonkulun. Parhaiten sujuivat ne pilotit, joissa henkilökunta oli aktiivisesti mukana sekä toiminnan suunnittelussa että toteuttamisessa. Tanssiryhmien nuoret ohjaajat korostivat, että ulkopuolisen taidetoimijan näkökulmasta on mielekkäämpää tulla osastolle työskentelemään, kun tietää, että henkilökunta on sitoutunut toimintaan.

Onnistumisen edellytyksenä on toimiva viestintä

.

Yhteistoiminnan sujuvuutta edisti osapuolten tietämys yhteisistä tavoitteista ja tehtävistä. Kaikissa piloteissa toimijat olivat yhtä mieltä, että ennen varsinaista toteutusta on selvitettävä vastuut sekä tiedotettava siitä, mitä tapahtuu sekä koska ja missä toimitaan. Tässä hetkessä -voimavaratoimintaa käynnistettäessä järjestettiin useita alkupalavereita ja osastoinfoja sekä lisäksi esittäytymistuokioita potilaiden kanssa. Myös ikäsirkuksen harjoituksia edelsi tiedotustilaisuudet osallistuvien osastojen henkilökunnalle sekä koulutukset toiminnan sisällöstä.

Ennakoivasta viestinnästä huolimatta osastoilla ei aina ollut riittävää tietoa alkavasta ohjelmasta. Haasteelliseksi tiedottamisen teki se, että työvuoroista riippuen alkuinfossa saattoi olla paikalla eri henkilöt kuin itse toimintapäivänä oli läsnä. Myös osastojen sisäisessä tiedottamisessa oli parantamisen varaa.

- Viikottain ohjaajat joutuivat esittelemään itsensä ja kertomaan toiminnasta, koska osaston sisäinen tiedotus ei toiminut.

Koukkuniemen vanhainkodin kokoisessa yksikössä tiedon kulku oikeille henkilöille oikeaan aikaan vaatii jatkuvaa ponnistelua. Vanhainkodin osastolta kommentoitiin kulttuurin jalkautumisen kompastumista viestintään.

- Tiedotus ei kulje, yhdet tekee jossain jotain, muut ei tiedä mitään. Välillä tulee kirjelmää sun muuta.

Valkotakkisesta hoitohenkilökunnasta erottuvat kulttuurityöntekijät herättivät osastoilla vaihtelevasti huomiota ja uteliasta kiinnostusta. Muutamat laitoksissa pitkään työskentelevät "taidetakit" ratkaisivat rooliinsa liittyvän kummastuksen varustautumalla nimineuloin, joissa kertoivat keitä ovat ja millä asialla osastoilla liikkuvat.

Kulttuurikaari tiedotusvälineissä

.

Kulttuurikaaren hankkeet sisälsivät uudenlaisia toimintatapoja, joista myös tiedotusvälineiden oletettiin jutuntekemielessä olevan kiinnostuneita. Jotkut helposti uutisoivat ja kuvattavat hankkeet, esimerkiksi Hapsa-sirkus ja Kaupin sairaalan Kissaikkuna -videoteos, saivatkin toimittajat liikkeelle.

Hankkeista viestiminen osoitti, miten monenlaisia asioita täytyy ottaa huomioon, kun tiedotuksen kohteena on ikäihminen. Kuvaaminen tai toimittajan kysymykset saattavat olla häiriöksi, kun uuteen

asiaan syventyminen vaatii ikääntyneen herpaantumattoman huomion. Kun kyse on laitoksessa asuvasta tai sairaalapotilaana olevasta vanhuksesta, täytyy myös henkilön nimen ja kuvan julkaisemisessa olla varovainen ja mahdollisesti varmistaa omaisten kanta asiaan. Kulttuurikaaren hankkeiden tiedotuksessa viestintävälineille oltiin harkitsevia. - *Hankkeiden saama julkisuus ei ollut tärkeintä vaan pääasiaan nostettiin ”asiakas” ja hänen hyvinvointinsa, kertoo viestintäpäällikkö Tuula Ala-Honkola.*

Koulutusta ja tukea tarvitaan

.....

- *Ikäihmisten kohtaaminen vanhainkoti- ja sairaalaympäristössä edellyttää taitoja ja valmiuksia, joihin oli hankala museosta käsin etukäteen perehtyä, pohti raportissaan museopalveluiden tutkija Anne-Mari Lehto.* Pilotteja suunniteltaessa keskusteltiin vanhainkodin ja sairaaloiden olosuhteista, mutta varsinkin vanhusten toimintakyvyn monet kulttuurityöntekijät arvioivat ennalta todellisuutta paremmaksi. Osa laitoksissa toimineista kulttuurityöntekijöistä paitsi suunnitteli materiaalin myös veti vanhusten ryhmiä ilman aiempaa ohjauskokemusta. Vanhusten parissa tehtävän kulttuurityön onnistumisen ja mielekkyyden kannalta on tärkeää turvata riittävä koulutus ja tuki kulttuurialan työntekijöille. Kirjastolaisten pitkä kokemus laitoksissa toimimisesta näkyi projektin aikana valmiutena suunnitella ja toteuttaa esityksiä resursseihin nähden varsin paljon. Koti- ja laitospalvelun henkilökunnalle on karttunut osaamista, jota jatkossa voisi jakaa.

Toimintapolku kulttuuripalvelun toteuttamiseen hoitolaitoksessa

.....

Kokeilevan kulttuuri-, taide- ja liikuntatoiminnan kokemukset ja laitoshoidon harrastustoiminnan pitkä kokemus viriketoiminnan järjestämisestä yhdistettiin. Sen perusteella laadittiin toimintapolku kulttuuritoiminnan toteuttamisesta hoitolaitoksessa. Malli avaa toimijoiden rooleja ja tehtäviä sekä osastoille suunnatussa jatkuvassa toiminnassa että kertaluonteisissa tapahtumissa. Kuva liitteessä 3.

- Kiitos kovasti, jatkatte vaan ohjelmaa, kyllä porukkaa tulee. Rohkeesti eteenpäin, hienoa, kun nuoret uskaltaa. Oli kiva laulaa porukassa, kun ei yksin pysty, tuttuja lauluja.

vanhainkodin asukas

Tavoite 2.

Kehittää luovan toiminnan menetelmiä ja uudistaa työtapoja hoitolaitoksissa. Nostaa esiin kulttuuri- ja viriketoiminnan merkitys kuntoutuksen ja hoidon osana.

Tavoitteelliset kuntouttavat palvelut

.....

Kaikki pilotit määrittivät toiminnalleen tavoitteet. Tunnistamalla kulttuurisen toiminnan kuntouttavat tavoitteet on mahdollista paremmin ymmärtää sen tehtävä kokonaishoidon osana, ei pelkästään yleiseen viihtymiseen tähtäävä oheispalveluna. Laitoksissa toimivien askartelunohjaajien työn tavoitteita pohdittiin yhteisötaiteilija **Minna Elorannan** vetämissä Viriketoiminnan kehittämisprojekteissa, joissa askartelunohjaajat suunnittelivat ja testasivat erilaisia menetelmiä huonokuntoisimpien potilaiden ja asukkaiden aktivoimiseksi. Tavoitteiden määrittely eri menetelmissä auttoi selvästi kirkastamaan sosiaalisen toiminnan merkitystä. Projektit herättivät keskustelua hoidon tavoitteista ylipäättäen, ja toisaalta hoitajat pohtivat omien tehtäviensä priorisointia tärkeisiin ja vähemmän tärkeisiin. Projektin palautekeskusteluissa sekä hoitajat että viriketoiminnan työntekijät olivat yhtä mieltä toiminnan tavoitteista ja merkityksestä. - *Kulttuuri ei voi loppua siihen kun tullaan laitokseen*, he totesivat palautekeskustelussa. Yhteistä sopimista hoitajat kaipasivat kuitenkin sen suhteen, millaiset tehtävät perushoitotyön rinnalla kuuluvat hoitajan työruutuun ja millaisia odotuksia kulttuuriselle työlle heidän osaltaan asetetaan. Hoitajat empivät ajan ja kekseliäisyyden riittävyttä. He nostivat esille myös asennemuutoksen tarpeen. - *Hoitohenkilökunta on vielä vähän jähmeää tässä suhteessa*, totesi eräs hoitaja. Osastojen välillä on myös eroja taidelähtöisten menetelmien hyödyntämisessä. - *Tällä osastolla on sellainen kulttuuri, että tango soi harva se päivä aamupesulla*, kuului eräältä vanhainkodin osastolta.

Vastavuoroinen ja yksilöllinen toimintatapa lisää vaikuttavuutta

.....

Lähtökohta pilottien suunnittelussa ja toteuttamisessa oli suosia toiminnallisia ja osallistavia menetelmiä ja sosiokulttuurista työtä. Toinen tärkeä suunnittelun kriteeri oli menetelmien hyödynnettävyys hoitoyhteisössä jatkuvana toimintana, ilman ulkopuolisen kulttuurintuottajan mukanaoloa. Hoitohenkilökunta piti erityisen tarpeellisena kehittää toimintaa myös heikkokuntoisimmille vanhuksille.

Piloteissa toteutui onnistuneesti vastavuoroisuus. Vanhainkodin asukas tai sairaalan potilas oli aktiivinen toimija ei ainoastaan toiminnan kohde. Tässä hetkessä -voimavaratoiminnassa keskityttiin erityisesti huonokuntoisten potilaiden virkistämiseen. Yhteisötaiteilijan työparina toiminut hoitaja arvioi raportissa käsistä tanssituksen jälkeen. - *Kaikkien osallistujien vireystila ja kyky tehdä liikkeitä käsillä oli aiempia kertoja selvästi parempi. Myös katsekontakteja, hymyä ja jutteluakin oli aiempaa enemmän. Vaikka huoneen potilaat olivat syvästi dementoituneita, moni selvästi muisti aiemman tanssikokemuksensa.* Hoitaja oli yllättynyt heikkokuntoisten potilaiden kyvystä vastavuoroiseen kontaktiin.

Esitystyyppisissäkin ohjelmissa on tärkeää saada kontakti osallistujiin. - *Taiteilija ei voi vain esittää juttuaan, vaan koko ajan on oltava tuntosarvet pystyssä osallistujien reaktioihin. Vaikka esitys olisi kuinka harjoiteltu, se ei saavuta tavoitteita ilman osallistujien mukaan ottamista, valaisi Sävel kantaa runoa -ohjelmasta kirjastovirkailija **Sirpa Pohjola**.*

- **Alkoi ihan itkettää. Ihania lauluja ja runoja.**

- **Eräs vanhus sanoi, ettei näe laulaa, mutta osasi laulua ulkoa.**

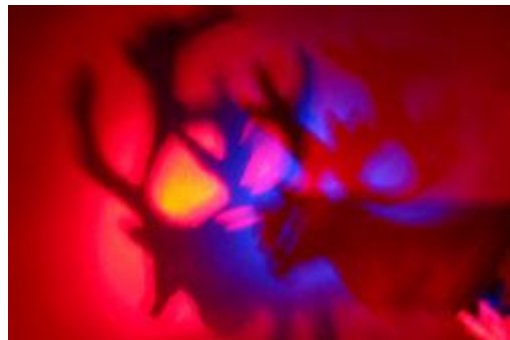
potilaan ja ohjaajan kommentit

Sekä hoitohenkilökunta että osastoilla työskentelevät omat ja ulkopuoliset kulttuuritoimijat korostivat vanhusten toimintakyvyn ja mielenkiinnon kohteiden tuntemisen merkitystä. Massaryhmät eivät palvele huonokuntoisia, toiminnassa pitää keskittyä yksilötyöhön, todettiin Tässä hetkessä -toiminnan jatkoa koskevassa tapaamisessa. Viriketoiminnan kehittämisprojektin arvioinnissa vaihdettiin ajatuksia siitä, miten vanhusta tulisi lähestyä ja missä tilanteissa erilaisia virikkeellisiä menetelmiä voisi käyttää. - *Kohtaamisen on oltava luontevaa, siihen ei voi rautalangalla vääntää ohjeita*, muistutti askartelunohjaaja. Kokemuksia oli tilanteista, joissa hoitaja oli pelännyt, että vanhus loukkaantuu jouduttuaan mukaan epämieluisaan toimintaan tai masentuu epäonnistumisista. Esille tuli myös näkemys, että ryhmätoiminnan ohjaaminen on yksilöohjausta helpompaa, mutta jos puolet potilaista ei kykene liikkumaan huoneistaan, yksilöohjaukselle on tarvetta. Vanhainkodin viriketoiminnan ohjaajat kokivat kuitenkin haastavaksi aiempien toimintatapojensa muuttamisen ryhmätoiminnasta yksilöohjaukseksi.

Kulttuuri- ja viriketoiminnan henkilöstön roolit selkeytyvät

Osa kokeiluprojekteista oli etenkin sairaalaympäristössä uusia ja toiminnan suunnittelu vaati pohjatyötä, yhteyksien luomista ja raamien selvittämistä. Haasteena oli aluksi löytää hoitolaitoksista tai niiden osastoilta sopiva yhteyshenkilö pilottien ajaksi. Laitosten yhteistoimintakoordinaattoreiden nimittämisellä oli tärkeä merkitys yhteistyösuhteiden solmimisessa talojen ulkopuolisiin ja erityisesti uusiin kulttuuritoimijoihin. Sekä vanhainkodin että sairaalan osastoille oli aiemmin nimetty hoitajista yksi tai kaksi virikevastaavaa osastoa kohden. Luovan kuntoutuksen pilotissa osastokohtaisten virikevastaavien roolia täsmennettiin ja vahvistettiin osastonsa kulttuuriyhteyshenkilöiksi. He toimivat osaston linkkeinä päätoimisiin viriketoiminnan ohjaajiin ja muihin kulttuuritoimijoihin. Viriketoiminnan kehittämisprojektin palautteena hoitajilta saatiin seuraavia arvioita: - *Varmistanut ja vahvistanut omia ajatuksia viriketoiminnan tarpeellisuudesta.* - *Antanut mahdollisuuden ja ideoita toimintaan.* - *Työhön on tullut vaihtelevuutta.* - *Muistutus itselle siitä että viriketoiminta kuuluu hoivatyöhön.*

Laitoshoidon tuotantoalueen sisällä kulttuuri- ja viriketoiminnan koordinaatiota haettiin siirtämällä harrastustoiminnan ohjaaja vanhainkodin yhteisistä vakansseista laitoshoidon hallintoon, ja asemoimalla tehtävä suoraan laitoshoidon tuotantojohtajan alaisuuteen. Askartelunohjaajat, fysioterapeutit sekä kuntohoitajat siirtyivät osastojen henkilöstövahvuuteen. Tällä muutoksella pyrittiin korostamaan kulttuuri- ja viriketoiminnan asemaa osana hoitotyötä sekä tiivistämään askartelunohjaajien yhteenkuuluvuutta muuhun henkilökuntaan.

Hoitolaitoksissa ja päivätoiminnan yksiköissä kulttuurityöntekijät toimivat sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä kulttuuripalvelujen välillä yhteyshenkilöinä. Koulutukseltaan he ovat askartelunohjaajia, askarruttajia tai ohjaustoiminnan artenomeja (AMK). Vakanssijärjestelyjen yhteydessä keskusteltiin, mikä olisi tarkoituksenmukaisin sijoittuminen organisaatiossa ammattiosaamisen, täydennyskoulutuksen ja työn tuen näkökulmasta.

Tuki hoitosuunnitelman toteutumiseen ja henkilöstömitoitusten määrittelyyn

Projekti tuki laitoshoidon aiempaa kehittämistyötä viriketoimintasuunnitelmien kirjauskäytännöistä. Harrastustoiminnan ohjaajan esittämänä laitoshoidon askartelunohjaajat pääsevät nyt kirjaamaan päivittäin toteutuneen viriketoiminnan Pegasos-järjestelmään. Ikäihmisten palvelujen laatusuosituksessa hoitohenkilökuntaa koskeviin mitoituksiin lasketaan ainoastaan sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten panos. Keskusteluissa nostettiin esiin kysymys, miksi kulttuuri- ja viriketoiminnasta vastaavien henkilöiden työpanos ei näy henkilöstömitoituksissa. Alan toimijoiden työ ei tällä hetkellä näy henkilöstövahvuudessa mitenkään.

Tavoite 3.

Tukea henkilökunnan kulttuuriosaamista ja mahdollisuutta omien kulttuuristen taitojen hyödyntämiseen.

Yhteistyö edisti ammatillista osaamista

Kokeilevien pilottien toteutus perustui yhteistyöhön, ja käytännössä henkilökunta osallistui hoitotyön asiantuntijoina suunnittelemaan toteutusta, soveltuvia kohderyhmiä sekä arvioimaan toiminnan kuntouttavuutta. Piloteista jäi osastoille solmittujen kontaktien lisäksi materiaalipaketteja, työmenetelmiä, ideoita ja välineitä henkilökunnan omaan myöhempään käyttöön.

Viriketoiminnan kehittämisprojekteissa testattiin ja dokumentoitiin menetelmiä, jotka soveltuvat erityisesti huonokuntoisille vanhuksille. Osastojen käyttöön tuotettuja viriketoimintakansioita hoitohenkilökunta piti tervetulleina koostena osaston omasta toiminnasta ja hyödyllisenä esimerkiksi hoitoneuvotteluissa uuden asukkaan ja hänen omaistensa kanssa. Kaupin sairaalassa ja Koukkuniemen vanhainkodissa työskennelleen yhteisötaitelija **Minna Elorannan** näkemyksen mukaan taiteilijan ja hoitajan yhteistyö edisti molempien ammatillista osaamista. Lisäksi esille tuli näkemys että parityöskentelyssä hoitajat saivat ”luvan kanssa” olla luovia työssään.

Kaupin sairaalassa kunnostettiin projektin aikana aiemmasta liinavaatevarastosta sosiaalisen ja fyysiseen kuntoutukseen soveltuva Virkku-kuntoutustila. Sairaala panosti kuntoutustilan erilaisiin hyödyntämismahdollisuuksiin ja osoitti vastuuhenkilöt toiminnan ylläpitäjiksi. Yhteistyötä Virkku-tiimi tekee osastojen omahoitajien kanssa löytääkseen potilaille sopivat kuntoutuksen muodot. Osastojen työtä helpottamaan kehitettiin myös vaihtomiehistön käytäntö. - *Omahoitaja voi tulla sovitusti potilaan kanssa kuntoutustilaan, ja sieltä hoitaja tulee siksi aikaa osastolle, kertoo vastaava osastonhoitaja **Kirsti Taskinen**.*

Työhyvinvointi

Hoitaja sanoi keittiössä toiselle hoitajalle Joulukattaus -ohjelman jälkeen. - *Mä oon ihan liikuttunu.* Kulttuurikaaren toiminnallisissa piloteissa yhtenä näkökulmana oli työhyvinvointi ja miten kulttuuritoiminnalla voidaan lisätä henkilökunnan viihtyvyyttä ja jaksamista.

Raporteista hoitohenkilökunnan mielipiteinä käy ilmi, että uudet toimijat ja toiminnot laidasta laitaan toivat ennen kaikkea vaihtelua ja piristivät osaston arkea. Esimerkiksi Tanssin, piirrän, piristyn -toimintaa koskevissa henkilökunnan palautteissa kerrottiin, että tanssituokioilla oli positiivinen vaikutus osaston ilmapiiriin ja useat mukana olleet hoitajat sanoivat tuokioiden piristäneen myös omaa työpäivää. Useiden toimintatuokioiden palautteista välittyi myös erään hoitajan tiivistämä viesti - *Kun asukkaat voivat hyvin, koko yhteisö viihtyy.*

Sosiaalisen sirkuksen Tsemppi -työhyvinvointipajoissa osallistujina oli ainoastaan henkilökunta. Palaute kertoi, että henkilökunnan enemmistön mielestä sirkustoiminta sopii toimintamuotona hyvinvoinnin ja jaksamisen tukemiseen, ja että toiminnasta oli hyötyä omalle työyhteisölle.

Tavoite 4.

Suunnitella kulttuuripalveluiden sekä sosiaali- ja terveystalouden yhteistyömalli tilaaja-tuottaja -organisaatioissa

Kulttuurikaari -toimintamalli

Kulttuurikaaren kokemukset yhteistoiminnasta hoitolaitoksissa yhdistettiin sekä laitoshoidon että kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen tuotteistamista ja sopimusjärjestelmää koskevaan kehittämistyöhön. Taustalla olivat myös kolmen vuoden kokeiluluonteiset sopimukset, joiden perusteella kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelut olivat tuottaneet palveluja ikäihmisten kotona asumisen tueksi.

Projektin aikana Koukkuniemessä valmisteltiin THL:n ja Koukkuniemi 2020 -hankkeen yhteistyönä RAI-arvioinnin tuottamaan RUG-luokitteluun perustuvaa tuotteistusta. Keskusteluissa tuotantojohtaja **Ella Suojalehdon** kanssa päädyttiin siihen, että palvelukuvauksiin tulee jatkossa kirjata myös kulttuurisen hoidon ja kuntoutuksen osuus. Tuotekuvauksista laitoshoidossa päättää johtokunta, joka teki joulukuussa 2010 päätöksen kulttuuritoiminnan sisällyttämisestä ympärivuorokautisen hoidon tuotekuvauksiin. Lajio 16.12.2010 § 20.

Kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen ikäihmisille suunnattujen palvelujen tuotteistamistyö saatettiin projektin aikana päätökseen kirjastotoimenjohtaja **Tuula Haaviston** vetämänä. Tilaajan kanssa käytyjen keskustelujen perusteella tuotantoalueen tarjontaa tarkasteltiin palvelunkäyttäjien toimintakyvyn näkökulmasta. Tavoitteena oli luoda kattava kokonaisuus, jolla taataan monipuolisten ja vaihtelevien kulttuuri- ja liikuntapalvelujen saanti toimintakyvyn mukaisesti silloin, kun kuntalainen ei pysty itse tulemaan palvelujen luo.

Kulttuuri- ja vapaa-aikapalveluista koottiin ehkäisevien ja kuntouttavien palvelujen kokonaisuus toimintakyvyltään erilaisille ikäihmisille. Tämä oli pohjana vuoden 2012 palvelujen tarjouksessa kulttuuri- ja vapaa-aikapalveluilta ikäihmisten palvelujen lautakunnalle. Tarjousten tekeminen tilaajaorganisaatiolle on ollut haasteellista, koska osa tilaajalautakunnista vastaa tiettyjen kohderyhmien palveluista ja osa taas palvelualueista. Tulevan vuoden tarjous sisältää kolme tuotetta: palvelut kotona asuville, palvelut ympärivuorokautisessa hoidossa oleville sekä koulutuspalvelut hoitohenkilökunnalle ja kulttuurialan ammattilaisille. Osa palveluista siirrettiin tilaajan kanssa käytyjen neuvottelujen perusteella sivelan sopimuksesta ikilan kanssa tehtävään sopimukseen.

Tilaajan näkökulmasta tärkeää oli jäsentää kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen ikäihmisille suunnattua tuotantoa sekä sopimusjärjestelmää. Tilaajalle tärkeää oli hahmottaa palvelujen kokonaisuus, ja että yksi henkilö vastaa kuvapassa kokonaisuudesta tilaajan suuntaan. Tilaajaryhmässä pidettiin myös arvokkaana jatkuvan keskusteluyhteyden ylläpitämistä sekä tuotantoalueiden että tilaajayksiköiden välillä. Tätä silmällä pitäen koottiin työryhmä sivelan, tetolan ja ikilan tilaajayksiköistä.

Kulttuurikaari -toimintamallin juurruttamiseksi on esitetty tilaajan ja tuotantoalueiden kehittämissopimuksen tekemistä ajalle 1.11.2011 - 31.12.2012. Tavoitteena on laatia koko sopimusjärjestelmään liittyvä asiakirjasto. Jakson aikana nivotaan projektin kehittämistyö kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen aiempaan kehittämistyöhön avopalveluissa ja koordinoidaan yhteen. Yhteistuottajuuden ja tuotekehittämisen tueksi muodostetaan yhteistyöryhmä, pohjana nykyinen Kulttuurikaaren ohjausryhmä. Kulttuurikaari -projektin suunnittelija jatkaa tilaajan ja tuottajan kehittämistyön suunnittelijana.

Tapaamisissa ja keskusteluissa sekä laitoshoidon yksiköiden että kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen yksiköiden kanssa on noussut esiin keskinäisen viestinnän lisäämisen tarve eri osapuolten kesken. Konkreettisesti tietoa tarvitaan laitosten yhteyshenkilöistä, tiedotuskanavista, kulttuuritarjonnasta.

Tiedonsaannin parantamista voidaan suunnitella jatkossa esimerkiksi ”Kulttuurikauppa” - verkkopalvelulla.

Kulttuurikaari -toimintamalli

Kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelut

- Palveluiden kehittäminen ja soveltaminen toimintakyvyn mukaan
- Tuotteistetut palvelut toimintakyvyn mukaan ja niihin liittyvät palvelukuvaukset
- Toiminnan suunnittelu ja koordinointi sekä alihankintojen suunnittelu kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen sisällä
- Laadunarviointi

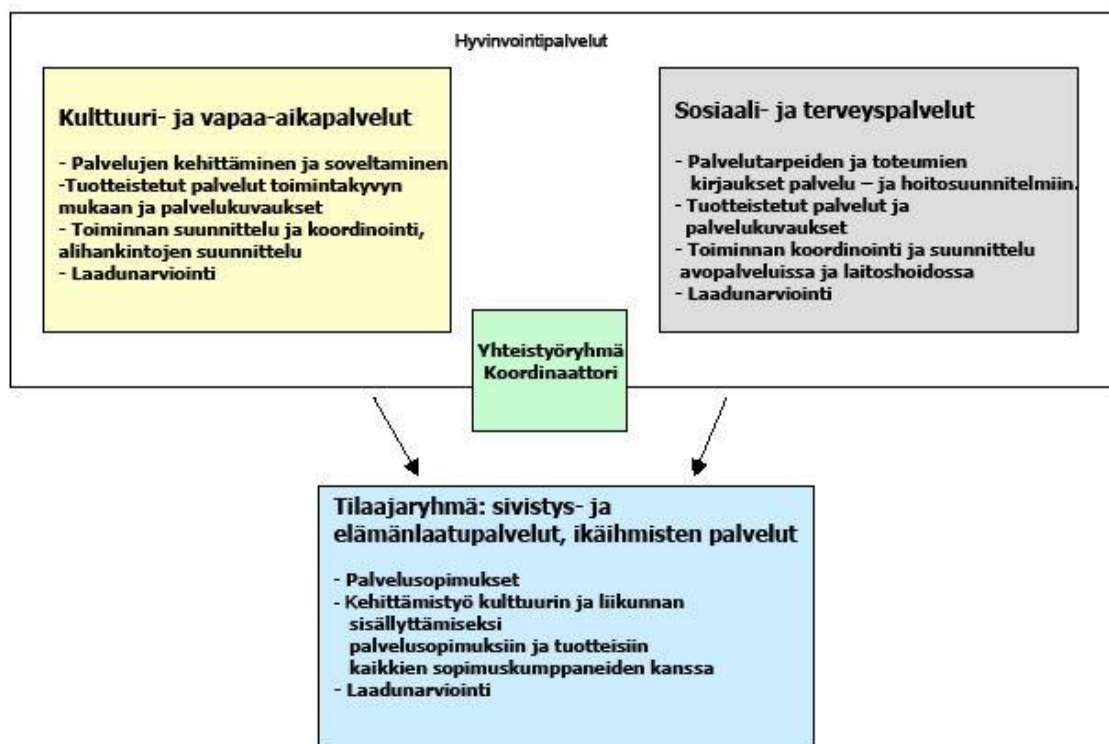
Sosiaali- ja terveystalvet

- Palvelutarpeiden ja toteumien kirjaukset yksilöllisiin palvelu – ja hoitosuunnitelmiin
- Toiminnan koordinointi ja suunnittelu avopalvelujen ja laitoshoidon sisällä
- Laadunarviointi

Tilaaja

- Palvelusopimukset tilaajan ja tuottajan välillä
- Tilaajan kehittämistyö kulttuurin ja liikunnan sisällyttämiseksi palvelusopimukseen ja tuotteisiin kaikkien sopimusosapuolien kanssa
- Laadunarviointi

Pysyvän kehittämistyön toimintamalli

6. Pohdinta

Kulttuurikaari -toimintamalli rakennettiin kokeilevan toiminnan kautta. Projekti haastoi eri alojen taidetoimijat ja hoitohenkilökunnan hankkimaan kenttätyönä kokemuksia siitä, millaisia mahdollisuuksia taide- ja kulttuuritoiminnalla on edistää ikäihmisten hyvinvointia ja elämänlaatua. Projektissa toimivien osaamisen ja innostuksen vuoksi työote oli ennakkoluuloton. Hoitolaitosten kulttuuritoiminnan monipuolistumisen ohella käytännön toimintakokeilut ovat parhaassa tapauksessa herättäneet kehittämismyönteisen asenteen: omia työtapoja muokataan uuden oppimisen myötä.

Toimintamallin päämääränä on aikaansaada enemmän elämänlaatua ja sisältöä vanhusten arkeen. Kokeileviin pilotteihin perustuvana projekti tuotti uudenlaista kulttuuri- ja taidelähtöistä toimintaa ja vei toiminnan sisältöjä yksilöllisempään suuntaan. Vanhusten rooli avartui toimenpiteiden kohteesta kohti itsenäistä toimijaa. Pääpaino ei missään toiminnassa ollut valmistuvissa tuotteissa tai tekniikassa vaan kohtaamisessa ja läsnäolossa. Hoitolaitoksessa palvelun laatua on vanhukselle tarjottu aika.

Projektin kulku

.....

Projektin toiminnallisten tavoitteiden selkeydyttyä itse toiminnan käynnistäminen vei aikaa. Toimijaverkostolla ei alussa ollut tarkkaa tietoa toiminnan tavoitteista ja toiminnan sisällöistä. Sitoutuminen vaati kultakin toimijalta oman roolin löytämistä laajassa kokonaisuudessa. Projektin edetessä tiedon, kokemusten ja ymmärryksen myötä sekä toimijoiden että yksiköiden esimiesten tyytyväisyys kasvoi. Projektin johdonmukaisen eteenpäin viemisen kannalta

arvokasta oli projektin johdon ja ohjausryhmän varaukseton tuki.

”Jos tässä paria keilaa heittämällä saadaan ihmiset heräämään, miksei tätä tehdä jatkuvasti?”

ohjaaja

Kulttuurikaareissa toimittiin monimuotoisesti: kulttuuritoimijat sovelsivat uusia laitoksiin soveltuvia palvelumuotoja, mutta toisaalta tuettiin hoitolaitosten oman kulttuuri- ja viriketoiminnan henkilöstön sekä hoitohenkilökunnan osaamista. Keskeinen keino toimintamallin rakentamisessa oli hoitohenkilökunnan ja kulttuuritoimijoiden työskentely yhdessä työpareina. Myötäoppiminen puolin ja toisin auttoi ymmärtämään toisen hallinnonalan työtapoja ja hälvensi sektorirajoja. Hoitohenkilökunnan osalta yhteistyö laajensi selvästi omaa ammatillista työroolia ja auttoi aiempaa selvemmin kirkastamaan sosiaalisen ja kulttuurisen toiminnan merkitystä vanhainkodissa tai sairaalassa. Kulttuuria ei voi aidosti kytkeä osaksi hoitotyötä, ellei se perustu jo suunnittelun tasolla yhteistyöhön. Myöskään toimintamallissa tavoiteltu moniammatillisuus ei täysin toteudu ilman saumatonta yhteistoimintaa.

Yhteistyön onnistuminen

.....

Positiivinen ilmapiiri on tärkeää uusien yhteistyösuhteiden synnyttämisessä. Käytännön toiminnassa sattuu erehdyksiä ja ylilyöntejä, mutta uutta luovan kehittämistyön edellytyksenä salliva suhtautuminen virheisiin. Tärkeää on myös, että yhteistyössä osapuolet toimivat avoimin mielin niin, ettei hoitolaitoksissa uusia toimijoita koettaisi uhkana vaan työn rikastajina ja innoittajina. Parhaassa tapauksessa kumppanuus yhdistää hoitotyön osaamisen, viriketoiminnan työntekijöiden ohjaustoiminnan taidot eri kulttuurin- ja taiteenalojen osaamiseen.

- Väsyneestä ja syrjäänvetäytyvästä potilaasta kuoriutui innostunut ja nauravainen mies!

hoitaja,
sirkuksen palauteskustelu

Orientoituminen toimialat ylittävään yhteistyöhön vaatii toimijoilta uskallusta astua oman ammattiosaamisen reviiriltä vieraalle maaperälle. Kulttuurikaari raivasi tietä hallinnollisten rakenteiden muutokseen avaamalla konkreettisia väyliä kulttuuritoimijoiden ja hoitolaitosten yhteistoimintaan. Myös kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen sisällä palvelujen soveltaminen ja kehittäminen ikäihmisille sai uuden sysäyksen. Kertyi kokemuksia, osaamista ja ennen kaikkea pohja myönteisille asenteille uudenlaiseen työtapaan. Pysyvää yhteistyötä edesauttaa johdon nimenomainen linjaus kulttuurin nivomisesta osaksi vanhusten ympärivuorokautista hoitoa.

Tuotantoalueiden sisäinen ja niiden välinen toiminnan koordinointi on tärkeää, mutta se ei tarkoita yksiköiden puolesta päättämistä. Yksiköiden omille tavoitteille ja innostukselle on koordinoinnin avulla päinvastoin mahdollisuus tarjota tilaa ja resursseja.

Kulttuurikaari toi konkreettisella toiminnalla näkyväksi kulttuurin roolia ikäihmisten palveluissa. Se voimisti tuotantoalueiden keskinäistä yhteistyötä ja toi ainesta tilaajan ja tuottajan sopimusyhteistyön kehittämiseen. Kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen sopimus kattaa jo tulevana vuonna ikääntyneet kuntalaiset asuinpaikasta ja toimintakyvystä riippumatta sekä sisältää koulutuksen kulttuurialan ammattilaisille ja hoitohenkilökunnalle.

Tulevaisuuden hoivapalveluilta odotetaan entistä enemmän keskittymistä elämänlaadun tukemiseen perushoitotyön rinnalla. Kulttuurikaari -projekti tukeutui vahvistuvaan yhteisötaiteen suuntaukseen, joka jatkossakin on merkittävä. Onnistuneella hyvinvointialojen yhteistyöllä on mahdollista tuoda hoivapalveluun uusia ulottuvuuksia ja parantaa hoidon laatua. Taiteenalojen ammattilaisille yhteistyö avartaa väyliä kohderyhmien saavuttamiseen ja synnyttää uusia työ- ja elinkeinomahdollisuuksia. Kulttuurikaari -toimintamallilla on erittäin hyvät edellytykset syventyä osaksi normaalia palvelutuotantoa, koska se tarjoaa osapuolille etuja, jota ne eivät voi erillisinä toimien saavuttaa. Lisäksi toiminta on kustannustehokasta, koska se perustuu pitkälti olemassa olevien resurssien hyödyntämiseen uudella tavalla.

Raporttitekstissä on käytetty tilaajayksiköiden ja tuotantoalueiden lyhenteitä:

- **Ikila** = Ikäihmisten palvelujen lautakunta
- **Sivela** = Sivistyksen ja elämänlaadun palvelujen lautakunta
- **Tetola** = Terveystta ja toimintakykyä edistävien palvelujen lautakunta
- **Kuvapa** = kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelut
- **Laijo** = Laitoshoidon johtokunta

Hyvät kulttuurikaari-seminaarin osanottajat,

Maaailma on aika sekaisin ja omassakin yhteiskunnassamme tuntuu olevan suunta hukassa. Oma etu voittaa yleisen edun, oma maailmankuva rajataan niin kapeaksi että kaikenlainen poikkeava ja erilainen tuntuu pelottavalta.

Pessimistinen yleistunnelma tahtoo peittää näkyvistä sen että koko ajan myös tehdään hienoja, luovia, eettisesti korkeatasoisia tekoja. Mielestäni kulttuurikaari on tämänkaltainen aikaansaannos. Sen toteuttajia on ohjannut tekijöiden ammatteihin perinteisesti ja yhä edelleen kuuluva ns. kutsumus – pyrkimys palvella yhteiskuntaa ja sen ihmisiä hiukan suuremmalla panoksella kuin mihin sopimukset ja normit velvoittavat. Kulttuurikaari on merkinnyt monille ammattilaisille uudenlaista, entistä suorempaa yhteyttä asiakkaaseen ja samalla uusiin työtovereihin hallintoalueen aidan toisella puolella. Siinä on monen kokeneenkin tekijän usko työnsä merkitykseen kasvanut. Kulttuurikaari on ollut tärkeä oppimistapahtuma mukana olleille; tämän jälkeen ei ole paluuta entiseen.

Tampereen Ikäihmisten kulttuurikaarella on kansallinen taustansa. Kulttuurin vaikutukset hyvinvointiin ja terveyteen on tunnustettu poliittisella, hallinnollisella ja rakenteiden tasolla. Terveyden edistämisen politiikkaohjelmaan kuuluva Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – toimintaohjelma vuosille 2010-2014 on ollut tärkeä linjan määrittäjä todetessaan että jokaisella on oikeus ja tasa-arvoinen mahdollisuus itse tehdä taidetta tai osallistua kulttuuritoimintaan. Tampereella esimerkiksi kirjastolla, kulttuuripalveluilla ja liikuntapalveluilla on jo pitkät perinteet ikäihmisille suunnattujen palvelujen tuottajina.

Eräänlaisena toimintamallin esikuvana ikäihmisten kulttuurikaarelle on ollut vuonna 2003 museopedagogisena toimintana alkanut ja sittemmin monipuoliseksi ja kiitetyksi lasten ja nuorten kulttuurikasvatusohjelmaksi laajentunut Taidekaari.

Varsinaisesti Tampereen kulttuurikaari sai ideana alkunsa kaupungin hyvinvointipalvelujen strategiaseminaarissa 2007. Taustalla oli ajatus kulttuurin ja taiteen saavutettavuudesta, soveltamisesta ja merkityksestä terveyden ja hyvinvoinnin edistäjinä. Tulevaisuudenkuvana oli kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen ja sosiaali- ja terveyspalvelujen vakiintunut toiminnallinen yhteistyö. Hanke pääsi mukaan sosiaali- ja terveysministeriön Kaste-ohjelmaan. Rahoituspäätös tuli helmikuussa 2009. Tampereen kulttuurikaari on toteutettu osana Ikäkaste-hankekonsortiota, jossa on ollut kaikkiaan kuusi osaprojektia Väli-Suomen alueella. Jonkinlainen pienimuotoinen kaariviritelmä olisi varmasti syntynyt entisillä toiminta- ja hallintomalleillakin mutta kyllä Tampereen uusi toimintamalli, joka toi mukanaan hyvinvointipalvelujen aikaisempaa kiinteämmän yhteistyön, oli aivan ratkaiseva sytyke asialle.

Merkittävää hankkeen onnistumiselle on ollut taiteen ja taiteilijoiden suuntautuminen yhä enemmän ns. yhteisötaiteen alueelle, ihmisten pariin, uudenaiseen vuorovaikutukseen. Taiteen tekemisen, kulttuuriperinnön vaalimisen ja tunnetuksi tekemisen, hoivan ja huolenpidon tekemisen rajoja on ylitetty ilman epäröintiä. Mukana olleet, sekä kaupungin yksiköt ja niiden väki, että kolmannen sektorin toimijat, yhteisöt ja yksittäiset taiteilijat ansaitsevat meidän kaikkien lämpimät kiitokset. Kiitos kuuluu myös Tuula Haaviston vetämälle projektin aktiiviselle ohjausryhmälle jossa ei ole ideoita piiloteltu, ja hankkeen vetäjälle ja koordinaattorille Elina Willbergille joka on ihailtavalla tavalla pitänyt hankkeen koossa ja linjakkaana ja samalla motivoinut ihmisiä uskomaan tähän juttuun

Kulttuurikaari-hanke on ollut startti vakiintuneelle kulttuurikaarelle kuten oli tarkoituskin. Kaupan päälliseksi on saatu erinomaisia toiminta- ja palveluinnovaatioita. Jos hankkeen rahoitushakemuksessa olisi mainittu että tavoitteena on tehdä Kaupin sairaalaan kissaikkuna, Koukkuniemeen äänimuseo, jossa lehmät ammuvat ja kukot kiekuvat ja järjestää Hatapään puistosairaalan sirkusharjoitukset, voi olla että olisi ainakin vaadittu hiukan lisäselvityksiä. Mutta juuri tämänkaltaisissa ideoissa on kiteytynyt hankkeen voima: tehdä asioita jotka ovat samanaikaisesti iloisia ja vakavia.

*Toimi Jaatinen
Kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen tuotantojohtaja*

Lähteet

Pilottien loppuraportit

Alamäki, Maija – Leiponen, Taru

- Luen sinulle -toiminnan loppuraportti Tampereen ammattikorkeakoulun opiskelijoilta

Allen-Oikari, Laila

- Tanssin, piirrän, piristyn: depressioryhmän palauteraportti.

Blom, Risto-Pekka

- Liikkuvat –videotaidetta hoitolaitoksiin. Loppuraportti 2010 Tampereella toteutusta projetista.

Eloranta, Minna

- Raportti Tässä hetkessä -voimavaratoiminnasta Kaupin sairaalassa
- Raportti Tässä hetkessä -voimavaratoiminnasta Koukkuniemen vanhainkodissa
- Luova kuntoutus osaksi ikääntyneiden sairaalapotilaiden ja vanhainkotiasukkaiden mielekästä arkea
- Koukkuniemen vanhainkodin ja Kaupin sairaalan viriketoimintakansiot

Heikkilä, Elsa – Kekäläinen Helena

- Tanssin, piirrän, piristyn -toiminta. Loppuraportti työskentelyjaksosta

Heinola, Lila

- Virkistävät valokuvat -muistelutuokiot Koukkuniemen vanhainkodissa ja Kaupin sairaalassa

Holm, Tiina

- Luen sinulle –toiminta -loppuraportti

Kivi, Riitta-Liisa

- Sävel kantaa runoa -ohjelman loppuraportti
- Virikkeellinen kirjastotunti -loppuraportti

Kuitu Pilvi

- Ikäsirkus Kulttuurikaareissa -loppuraportti

Ranta, Anni

- Loppuraportti Laulun lahja -ryhmistä Hatanpään puistosairaalassa ja Kaupin sairaalassa

Opinnäytetyöt

Alamäki, Maija

- Luen sinulle -toiminnan kehittäminen eri toimijoiden yhteistyönä. Tampereen ammattikorkeakoulu. 2011

Koskimies, Inari

- Älkää unohtako meitä. Räätlöityjen kulttuuripalvelujen tarve, toteutus ja sovellettavuus kirjaston kotipalveluissa. Turun ammattikorkeakoulu, 2010

Koskinen, Terhi

- Sosiaalinen sirkus Koukkuniemessä. HAMK, sosiaalialan koulutusohjelma, 2011

Ranta, Anni

- Laulaen, muistellen. Vuorovaikutus ja sen tukeminen dementia-potilaiden musiikkiterapiaryhmässä. TAMK, sosiaalialan koulutusohjelma, musiikkiterapian suuntaumisvaihtoehto 2011

Tuomi, Maija

- Kulttuurien kohtaamisia vanhainkodissa. Pro gradu -tutkimussuunnitelma vanhainkodin asukkaiden kohtaamisesta tanssin avulla. Turun yliopisto, 2011

Muu aineisto

Hietaniemi, Kaisa – Vesanto Tytti

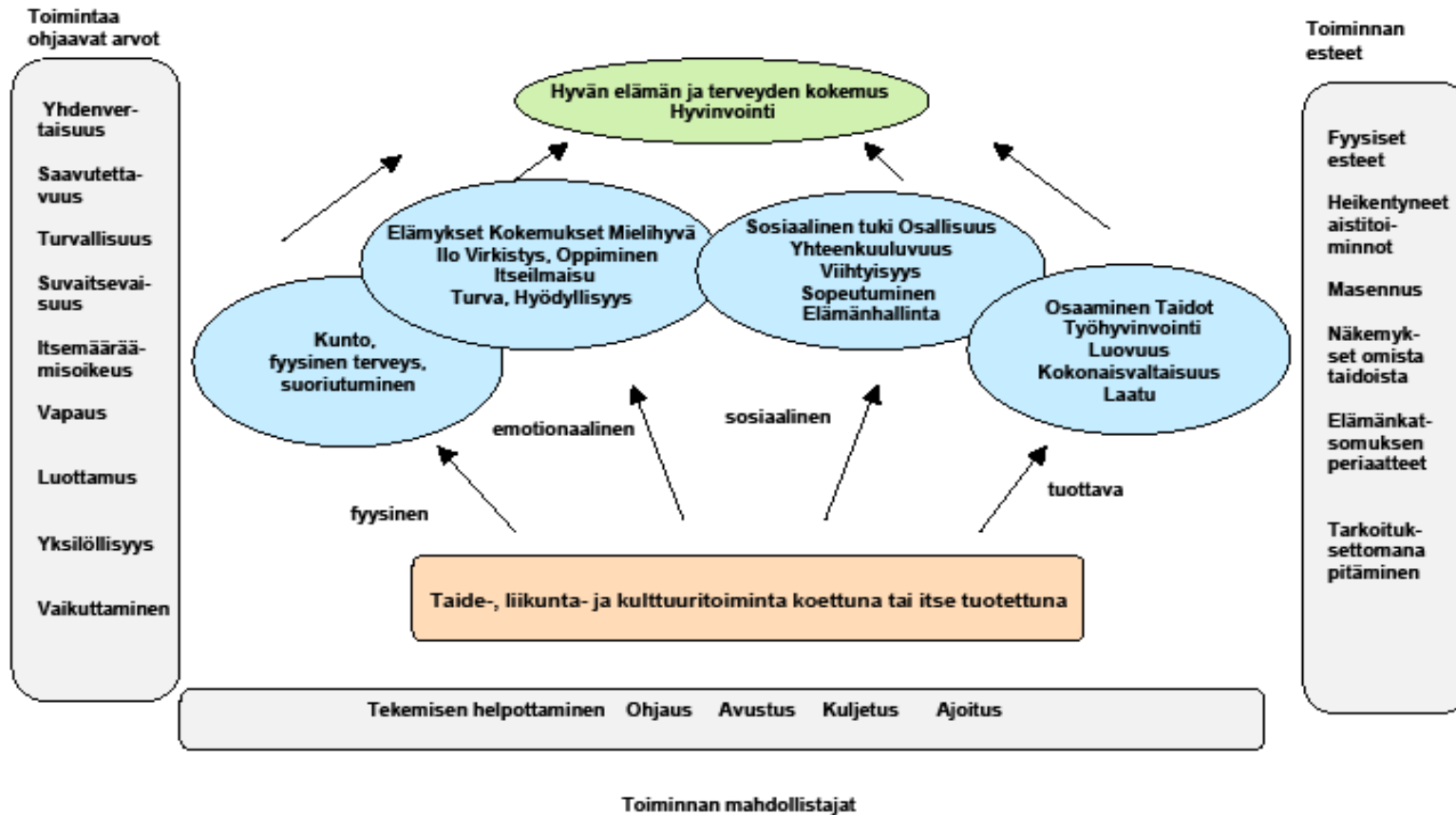
- Hapsa-Sirkus: ohjaajien työpäiväkirja

Kaurahalme Sinikka

- Laitoshoidon viriketoiminnan prosessi – prosessin kehitystyö ja käyttöönotto Koukkuniemen vanhainkodissa. Hämeen ammattikorkeakoulun opinnäytetyö 2009.

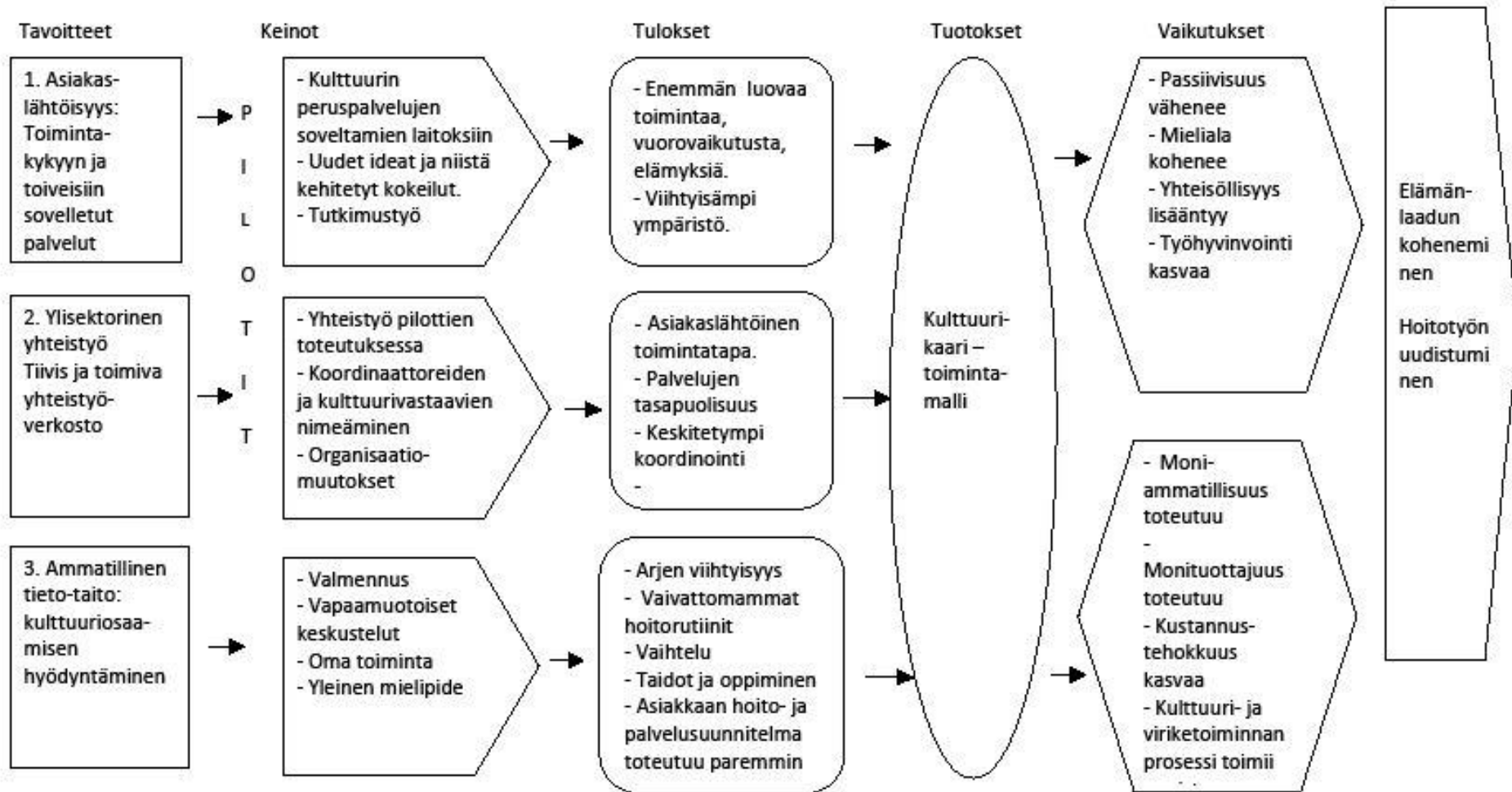
Vanhustyö –lehti 5 / 2011: Sirkusharjoitukset virkistävät ja kuntouttavat ikäihmisiä

Kulttuuritoiminnan yhteyksistä ikäihmisen hyvinvointiin ja hoivatyöhön

14.8.2009 Elina Willberg

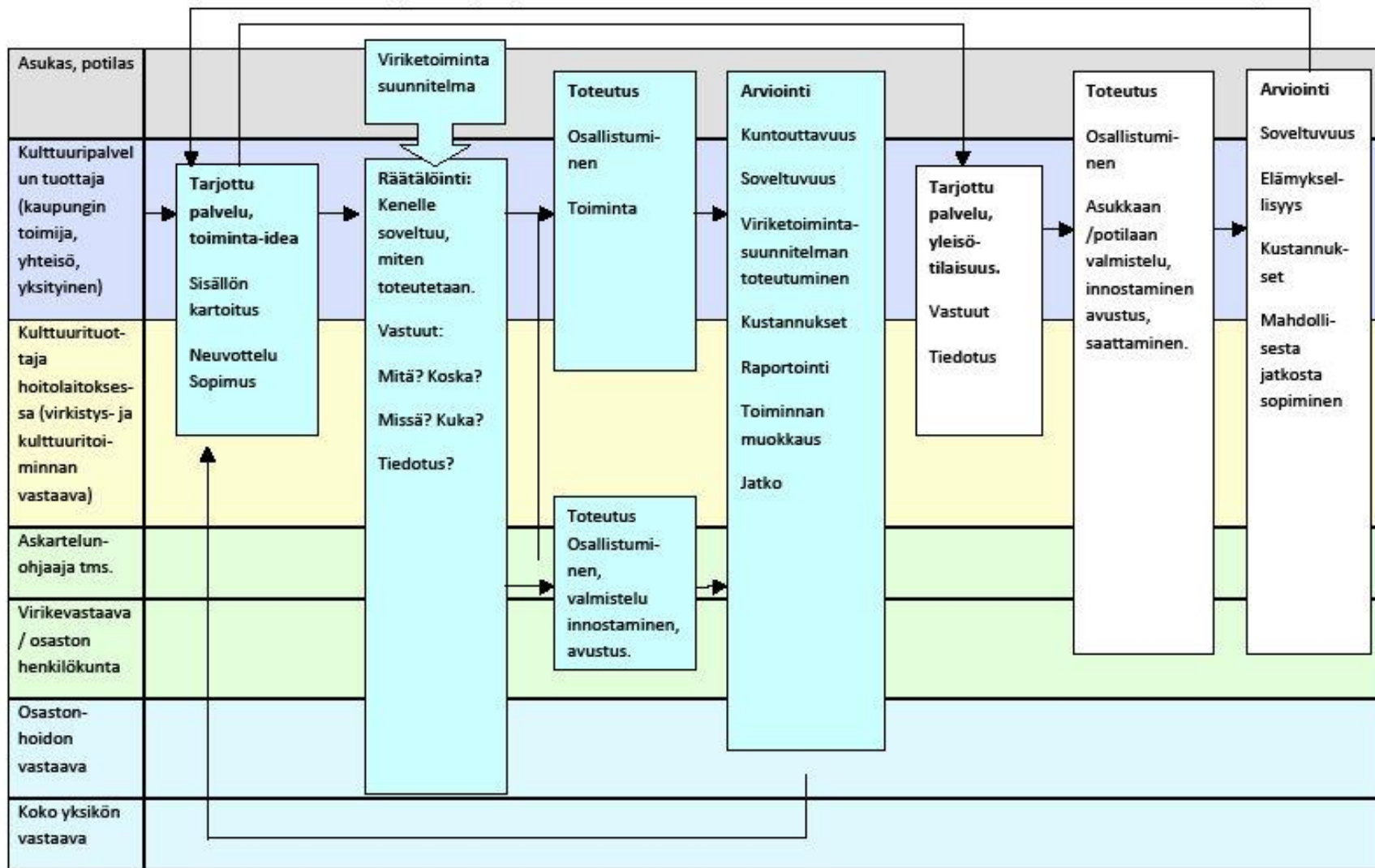
Projektin toimintalogiikka: mikä muuttuu

Hoitolaitosten kulttuuripalvelujen toimintapolku

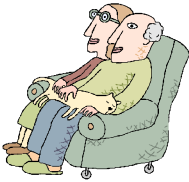

Kuntouttava yksilö- ja ryhmätoiminta osastoille

Kertaluontoinen koko talon ohjelmatoiminta

12.11.2010 Sinikka Kaurahalmel

Kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelut toimintakyvyn mukaan jaoteltuina

Kohderyhmä	Tavoite	Tuotantotapa	Nykypalvelut	Katveet
Hyväkuntoiset seniorit	Elämyksellistä Kokemuksellista Tiedollista Sosiaalista Fyysistä kuntoa parantavaa Mielenterveyttä kohentavaa Omaehtoista	Yleiset aikuisille suunnatut palvelut Pääosin sivelan palveluja	Kulttuuripalvelujen avoin tuotanto. Liikuntapalvelujen 65+ -ryhmät Museopalvelut Yleiset kirjastopalvelut Työväenopiston palvelut Tampere Filharmonia Tukea saavat eläkeläisjärjestöt ja Elonpolkuja -verkosto	Maahanmuuttajat Hoitotyön sitomat omaishoitajat Kulttuuripassiivit
Toimintakyvyltään heikentyneet kotona asuvat	Elämyksellistä Kokemuksellista Tiedollista Sosiaalista Vireyttä ylläpitävää Ehkäisee toimintakyvyn heikentymistä	Palvelut osin kohdennettuja usein lähipalveluita. Kriteereinä sopiva ajankohta, paikka, hinta, esteetön tila. Sivelan ja ikilan palvelujen rajapintaa.	Palvelukeskusten oma tuotanto Liikuntapalvelujen ja kulttuuripalvelujen tarjonta palvelukeskuksissa ja korttelikerhoissa Kirjaston palvelut palvelukeskuksissa ja kotiin Kuvapan muu kohdennettu tarjonta Tuettujen järjestöjen toiminta	Maahanmuuttajat Hoitotyön sitomat omaishoitajat Passiiviset
Paljon apua tarvitsevat ikääntyneet ja erityisryhmät Hoito- ja palvelusuunnitelma	Elämyksellistä Kokemuksellista Tiedollista Sosiaalista Itsetuntoa tukevaa Vireyttä ylläpitävää Kuntouttavaa	Palvelut räätälöityjä ja kohdennettuja. Palvelu sisältää kuljetukset ja avustuksen. Pääosin ikilan palveluja.	Päiväkeskusten toiminta Kulttuuripalvelujen tarjonta päiväkeskuksiin Liikuntapalvelujen Voitas -ryhmät Geriatrisen poliklinikan ryhmätoiminta	”Sinnittelijät”, jotka eivät ole kotihoidon palvelujen piirissä Päihde- ja mielenterveyspotilaat Maahanmuuttajat

Ympäri vuorokautista hoitoa ja hoivaa tarvitsevat Hoito- ja palvelusuunnitelma	Elämyksellistä Kokemuksellista Tiedollista Itsetuntoa tukevaa Vuorovaikutusta tukevaa Aisteja virittävää Kuntouttavaa Hoitavaa Terapeuttista	Palvelut räätälöityjä ja pääosin hoitolaitoksissa toteutettuja. Palvelu sisältää potilaan valmistautumiseen tarvittavat toimenpiteet avustuksen ja saattamisen. Ikilan palveluja	Hoitolaitosten oma kulttuuri- ja viriketoiminta Kuvapan soveltavat palvelut ympärivuorokautisen hoidon yksiköihin.	Erittäin huonokuntoiset, jotka eri syistä jäävät toiminnan ulkopuolelle

Lyhenteet:

- IKILA = Ikäihmisten palvelujen lautakunta (tilaaja)
- SIVELA = Sivistyksen ja elämänlaadun palvelujen lautakunta (tilaaja)
- Kuvapa = kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelut (tuottaja)

Kulttuurikaari - taidetta ja elämyksiä ikäihmisille

Projektin päätöstilaisuus 25.10. klo 12.30 – 16.00 pääkirjasto Metson Pietilä-salissa. Tervetuloa näkemään, kokemaan ja keskustelemaan, miten luova toiminta tukee asukkaan, potilaan ja hoitohenkilökunnan hyvinvointia. Iltapäivän aikana voit myös tutustua näyttelyyn sekä tavata kulttuuritoimijoita ja hoivaosaajia. Tilaisuuden juontaa johtava museolehtori Sanni Pöntinen TAITE-yksiköstä. Osallistuminen on maksutonta.

Ohjelma

12.30 - 12.40 *Tervetuliaissanat*

Toimi Jaatinen, tuotantojohtaja,
kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelut

12.40 – 13.10 *Turvallisuuden maksimoinnista elämän maksimointiin*

Jaakko Valvanne, professori, Tampereen yliopisto

13.10 – 13.30 *Miten sifonkihuiveilla muutetaan hallintorakenteita*
Tuula Haavisto, kirjastotoimenjohtaja,
kirjastopalvelut

Musiikkituokio, säestää Anni Ranta, Hoivamusiikki ry.

Opitusta hyvä kiertämään

13.30 – 13.45 *Museosta muistojen eheyttävää voimaa*

Outi Penninkangas, tutkija, Mediamuseo Rupriikki
Niklas Nylund, suunnittelija

13.45 – 14.00 *Luova kuntoutus – viriketoiminta osaksi vanhainkotiasukkaiden ja sairaalan potilaiden kokonaishoitoa*

Minna Eloranta, yhteisötaiteilija

14.00 – 14.30 Tauko ja iltapäiväkahvi

14.30 – 14.45 *Kirja avautuu elämykseksi*

Riitta-Liisa Kivi, osastonjohtaja, kirjaston koti- ja laitospalvelu

14.45 – 15.00 *"Odota että saan musiikista kiinni" – vanhainkoti tanssii*

Piia Kulin, toiminnanjohtaja, Sisä-Suomen tanssin aluekeskus

15.00 – 15.15 *"IKÄSIRKUS" - sosiaalinen sirkus yksilön ja yhteisön voimauttajana*

Pilvi Kuitu, toiminnanjohtaja, Kulttuurikeskus Pii Poo

15.15 – 15.30 *Liikkuvat kuvat – videotaide yllättää ja hoitaa*

Tuija Halttunen, läänintaiteilija, Pirkanmaan taidetoimikunta
Kiitos kaikille Elina Willberg, projektikoordinaattori

